ЛИДИЈА МУСТЕДАНАГИЋ

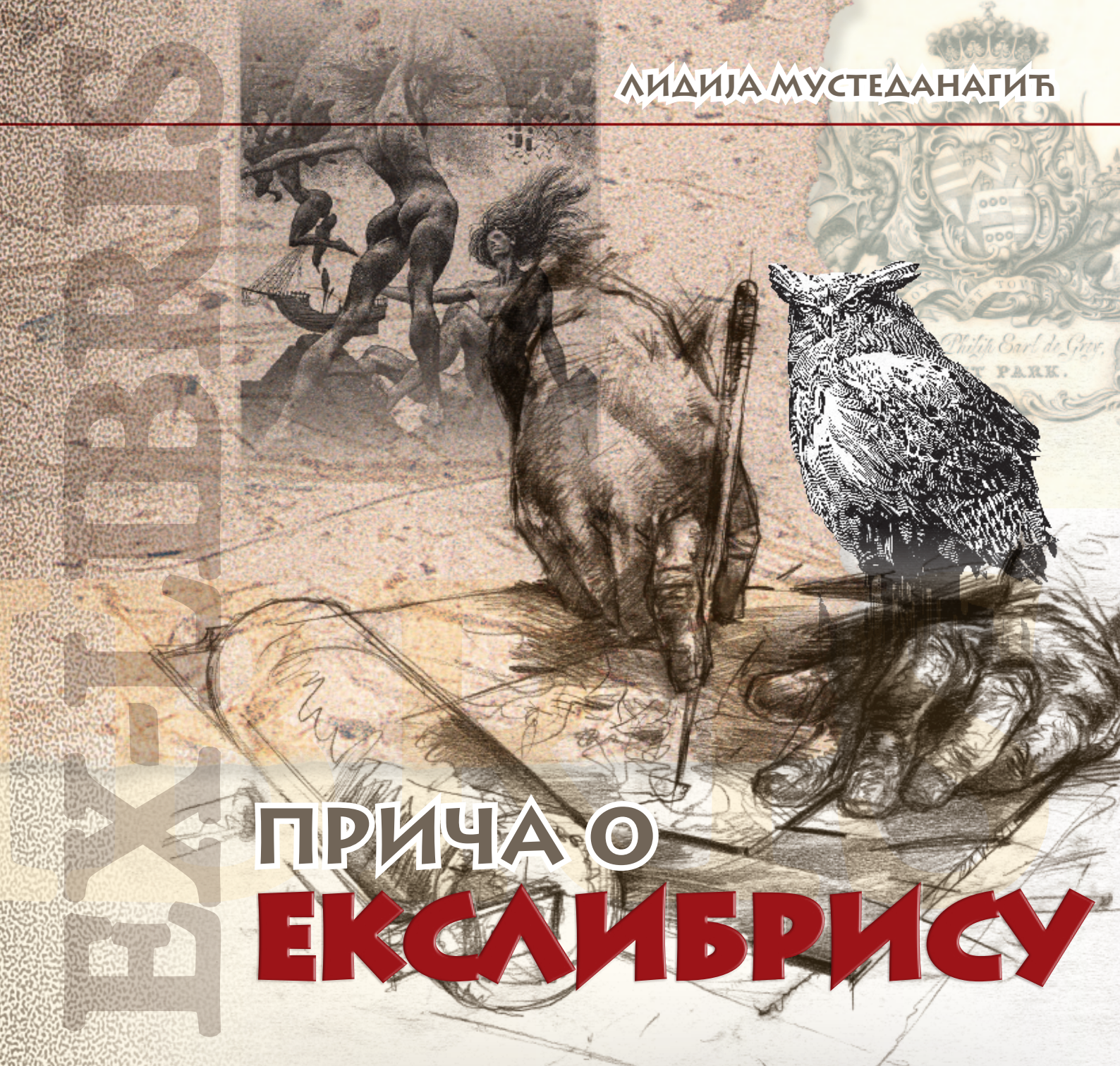

ПРИЧА О ЕКСЛИБРИСУ

ЕХРИД

МУЗЕЈ ВОЈВОДИНЕ MUSEUM OF VOJVODINA

Прича о екслибрису / The Story of Ex-Libris

Издавач: Музеј Војводине, Нови Сад / Publisher: The Museum of Vojvodina
За издавача: мр Угљеша Белић / Editor-in-chief: Uglješa Belić, MA
Уредник: мр Лидија Мустеданагић / Publication Editor: Lidija Mustedanagić, MA
Изложба и каталог: мр Лидија Мустеданагић / Exhibition and Catalogue: Lidija Mustedanagić, MA
Рецензент: др Драго Његован / Reviewer: Drago Njegovan, PhD
Превод: Милица Бојковић, маст. филол. / Translation: Milica Bojković, MA
Дизајн: Драган Јеринић / Design: Dragan Jerinić
Коректура: Бранка Лугоња / Proofreading: Branka Lugonja
Консултант за латински језик: мр Снежана Вукадиновић / Adviser for Latin language: Snežana Vukadinović, MA
Припрема и штампа: Панпапир, Нови Сад / Prepared and printed by: Panpapir, Novi Sad
Тираж: 300 примерака / Circulation: 300 copies

ISBN 978-86-87723-17-7

ПРИЧА О ЕКСЛИБРИСУ

Сарадници на изложби: Душан Салатић, Гордана Буловић, Милан Јакшић, мр Растко Ћирић, Јелена Кршић, академик Часлав Оцић, Александар Радовић, мр Борислав Шупут, др Оливера Стефановић, Жељко Мандић, Владимир Митровић
Associates at the Exhibition: Dušan Salatić, Gordana Bulović, Milan Jakšić, Mag. Rastko Ćirić, Jelena Kršić, academician Časlav Ocić, Aleksandar Radović, Mag. Borislav Šuput, Olivera Stefanović, PhD, Željko Mandić, Vladimir Mitrović

Захваљујемо се: Градској библиотеци у Новом Саду, Библиотеци Матице српске, Музеју града Новог Сада, Народној библиотеци Србије, Универзитетској библиотеци „Светозар Марковић“, Библиотеци града Београда, Музеју савремене уметности Војводине и Покрајинском заводу за заштиту природе
Special thanks to: Novi Sad City Library, the Library of Matica Srpska, Novi Sad City Museum, the University Library "Svetozar Marković", Belgrade City Library, the Museum of Contemporary Art of Vojvodina, the Provincial Institute for Nature Conservation

Изложбу и штампање публикације омогућио је
Покрајински секретаријат за културу и јавно информисање АП Војводине

The Exhibition and publishing of this issue was carried out under the auspices of
the Provincial Secretariat for Culture and Public Information, Vojvodina

ПРИЧА О ЕКСЛИБРИСУ / THE STORY OF EX-LIBRIS

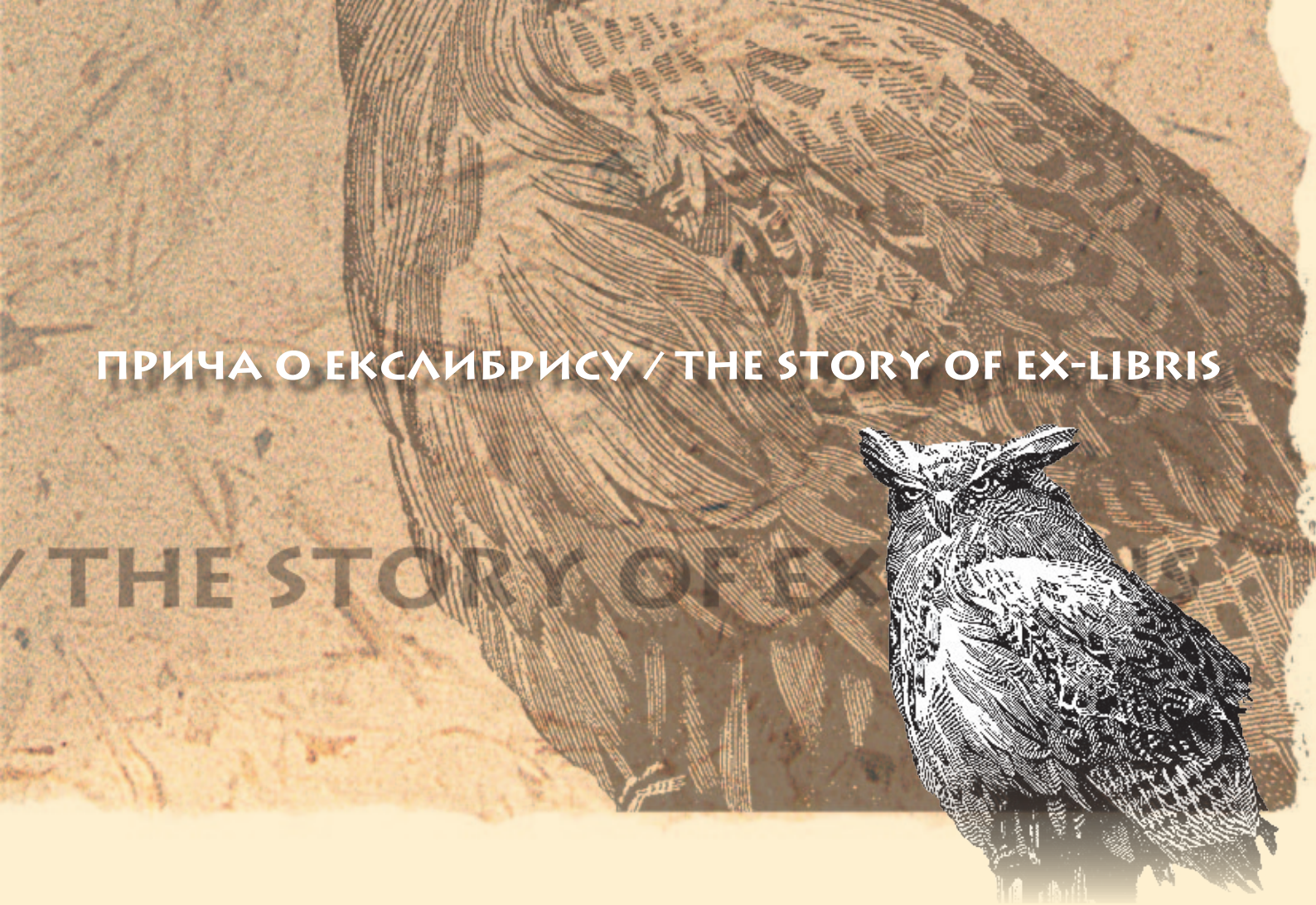

Johan Franz Ernst, 53 x 95 (НБС)

ПРИЧА О ЕКСЛИБРИСУ

Увод и терминологија

Екслибрис је штампан или ручно израђен листић, који се лепи на унутрашњу страну предњих корица књиге и означава њеног власника. Јавља се крајем 15. века у Немачкој, а затим и у другим земљама. Може да буде и једноставна калиграфска етикета, али налепница је по правилу уметнички рад, малог формата, где се иза обавезног натписа *ex libris* или варијанте на другим језицима ставља име и презиме власника књиге (тј. библиотеке), складно уклопљене са илустрацијом која је, најчешће, у вези са за склоностима и карактером власника. Чувени познавалац екслибриса Беноа Жино (Benoît Junod) каже за овај предмет да „није обична графика: формално он уз слику носи и запис, обично 'ex libris', са именом власника; у примени разликује се по томе што је креиран да буде у књизи и да се гледа 'из руке', пре него урамљен на зиду" (Žino, Kršić, Kneževič 1995: 7).

Мале графике су у почетку имале хералдички карактер, али се потом од грба, иницијала и симбола призор на екслибрису развио до алегоричних мотива, стиха/строфе, гесла, шале и опомене посуђивачу књиге.

Натпис који се неизоставно налази на ознаци и из којег је никао назив је *ex libris* што дословно значи „из књига" – дотичног човека, његове библитеке (с обзиром да стари Римљани нису имали свој израз за збирку књига *ex libris* се може превести фразом „из библиотеке"). На листићима углавном стоји (и требало би да стоји) изворно *ex libris* (латиницом, без цртице), а када се назив поименичи, он постаје назив за предмет и то онда више нису две латинске речи, већ једна српска реч (латинског порекла), коју можемо писати само као *екслибрис*, јер је то сложена именица (Клајн 1999: 2–3). Ради се о међународном латинизму, премда Енглези користе и *bookplate* (*book-plate*), а Немци *Bücherzeichen* или *Bucheignerzeichen*. Код нас су у употреби синоними *књижни знак* или *књижни листић*, при чему је ово друго језички одређеније, чак и ако је

THE STORY OF EX-LIBRIS

Introduction and Terminology

Ex-libris is printed or hand-made label pasted on the inside of the front cover of a book to indicate its owner. It originated in Germany at the end of XV century and later spread to other countries. It can be a simple calligraphic label, but most often it is a miniature work of art, where the compulsory inscription in Latin *ex libris* or its variant in some other language is followed by the name and surname of the book (or library) owner, harmoniously integrated with an illustration which is most often related to the preferences and character of its proprietor. Benoît Junod, the renowned connoisseur of bookplates, states that "ex-libris are not free graphics; formally, they bear an inscription within the image, usually as ex-libris, followed by the name of the owner; conceptually, they differ in that they are created to be in the book and to be contemplated at arm's lenght, rather than looked at in a frame on a wall" (Žino, Kršić, Knežević 1995: 7).

The small prints were of heraldic nature in the beginning, but the image depicted on ex-libris soon developed from coat-of-arms, owner's initials and symbols into allegoric motifs, lines/verses, mottoes, jokes or the warning to the borrower of a book.

The inscription which is mandatory on the label and from which arose the name for the whole genre is *ex libris*, which literally reads as "from the books of" – a particular individual, or out of his or her library (considering the fact that the Romans did not have the expression for the collection of books, the term *ex libris* could also be translated as "from the library of"). The original Latin phrase *ex libris (*written in Latin alphabet, without hyphen) is usually engraved (or should be engraved) on labels, but according to the orthographic norms in Serbian, when the phrase is turned into a substantive, it becomes a name for an item and there cease to be two Latin words, but instead we are dealing with just one Serbian word (of Latin origin) which could only be written as *екслибрис*, because it becomes a complex noun (Klajn 1999: 2–3). It is an international Latinism, although the English use

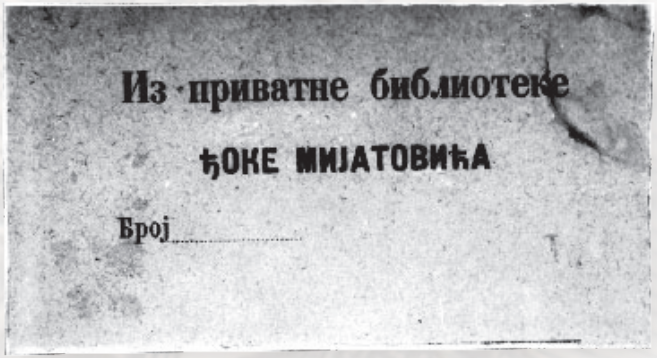

Ђока Мијатовић, 90 x 45, инв. бр. 76

Суперекслибрис Милана Обреновића

Растко Ћирић, B(rien) N(orth) L(ee) (1995) 70 x 89, S

у питању отисак печата, тродимензионални, холограмски или дигитализовани знак.

Ex libris се дописује и руком, а то само говори да власник књиге поседује знање о значењу фразе којом, уз својеручни потпис, обележава власништво над књигом. Љубомир Дурковић-Јакшић смешта екслибрисе у категорију инвентарских особина књига (које су добијене, тј. стечене), а потпис ове врсте зове „екслибрисом у запису" (Дурковић-Јакшић 1977: 75). *Ex musaeo* понекад се користи уместо *ex libris* и значи *из збирке*.

Занимљиво је да поклон-листићи – *ex dono* или екслибриси за књиге остављене легатом – *ex-testamento*, нису ретки у раним данима екслибриса.

Поједини библиофили у Француској (а повремено у Немачкој и Британији) куповали су неповезане примерке књига од издавача како би одштампали екслибрис на полеђини насловне стране или на засебном листу који се затим повезивао заједно са књигом, што је напуштено већ у другој половини 17. века. Само у овом случају инвентарска (стечена) одлика књиге, тј. екслибрис, доима се као библиографска („урођена").

Екслибриси су првобитно умножавани дрворезом, а од 18. века бакрорезом, бакрописом, акватинтом, литографијом, сито штампом, линорезом, монотипијом, сликањем, цртањем, сериграфијом, калиграфијом, фотографијом и другим техникама. Развојем штампарства створена је могућност умножавања великих тиража екслибриса, у читавим серијама. Компјутер данас доноси бескрајне могућности уметнику-техничару за стварање слика.

Суперекслибриси (*super ex libris*) или *велики екслибриси*, утискивали су се у виду монограма на предњу или задњу корицу, ређе на на хрпту, у функцији означавања својине или као украс књиге, ако је реч о златотиску. Он се односи на хералдичке мотиве, утиснуте на спољној површини повеза, често у злату, са сличном сврхом идентификације власника. "Суперекслибриси не могу лако да се одштампају на материјалима за повез који нису кожа, или са супстанцом која није злато, осим ако се не утисну. Били су популарни у прошлости, и то нарочито у Француској, Шпанији, Италији и Британији, али појавом модерних књига и високим трошковима повезивања у кожу

the word *bookplate (book-plate)* and the Germans *Bücherzeichen* or *Bucheignerzeichen*. In Serbian the synonyms *књижни знак* or *књижни лисшић** are used, whereas the second term is considered as linguistically more precise, even when it is the case of a stamp print, a hologram or a three-dimensional, digital sign.

Ex libris could also be written by hand, which reveals that the owner of a book knows the meaning of the Latin phrase, and by writing it together with one's own signature, he or she marks the possession of a book. Ljubomir Durković-Jakšić places ex-libris into the category of inventory features of books (which are gained, i.e. acquired), and the signature of this kind he designates as „ex-libris in inscription" (Durković-Jakšić 1977: 75). The term *ex musaeo* is sometimes used instead of *ex libris* and means *from the collection of*.

It is interesting to note that gift-labels – *ex dono* or bookplates for books left by legacy – *ex-testamento* are not uncommon in the early days of ex-libris.

Certain bibliophiles in France (and on occasion in Germany and Britain) bought unbound copies of books from the publisher, and had their ex-libris either printed on the reverse of the title page or on a separate sheet of paper which was bound in with the volume. This practice was soon abandoned in the second half of 17th century. Only in this special case does the inventory (acquired) feature of a book, i.e. ex-libris seem as bibliographic ("native").

The first ex-libris were created and reproduced by xylography (wood engraving or wood cut), and from 18th century also by intaglio printing, using a copper plate engraved or etched, by aquatint, lithography, offset print, linocut, monotype printing, painting, drawing, serigraphy, calligraphy, photography and other techniques. The development of printing has created the possibility of high-volume printing of ex-libris, in bunches. Computer today enables endless possibilities to artists – technicians for creating illustrations.

Supralibros (super ex libris) or *large ex-libris* were imprinted in the form of monograms to the front or back cover, rarely on the ridge, to identify the owner or as a book decoration, in case of gold-stamping. Supralibros had heraldic motifs stamped on the

Серијски екслибриси

* The term *књижни знак* is translated into English as *book sign,* while *књижни лисшић* is the equivalent to the English term *bookplate.*

Biblioteka familije Rajačić

суперекслибриси су постали све ређи." (Žino, Kršić, Kneževič 1995a: 9)

Када су књиге постале доступне ширим друштвеним слојевима нису сви власници имали средства да наруче екслибрис. Неки гравери су производили универзалне листиће, где је власник једноставно уписивао своје име у празан простор, а такви су били нпр. *урна* (*urn*) *екслибриси*, у моди у Британији крајем 18. и почетком 19. века. Од 19. века израђују се *типографски екслибриси* који немају уметничке вредности, већ се искључиво на њима налазе штампана имена и презимена власника. Такође су се штампали екслибриси без имена који су се могли куповати у књижарама и другим продавницама, тзв. *универзални* или *серијски* екслибриси.

У Европи је постојао тзв. *шаблонски тип* или *дрвени печатни екслибрис* који се повремено користио од средине 16. века, док је његов наследник, савремени *гумени печат*, био јефтинија алтернатива штампаном екслибрису и често се употребљавао у последњих 150 година. У Јапану се, међутим, књижни печат (*зошо-ин*), са својом предивном калиграфијом, појавио у исто доба кад и први штампани европски екслибриси.

Екслибриси се у модерно доба посматрају и у односу на то да ли ће бити употребљени, односно залепљени у књиге или ће завршити као део колекције, на зиду приватне или изложбене просторије. Став већине екслибрис удружења је да не би требало да постоји разлика између ова два циља њиховог произвођења. „У ствари нема суштинске разлике између 'употребног' и 'уметничког' екслибриса. Постоје екслибриси намењени употреби у књигама који имају велику уметничку вредност; насупрот њима има колекционарских екслибриса који су уметнички сумњиви и имају очајне натписе. Сваки екслибрис мора остати истинска ознака власништва и мора бити прилагођен употреби чак и ако је у питању само једна књига" (Žino, Kršić, Kneževič 1995: 12–13).

Данас су познати и поп-ап (*pop-up*) или просторни екслибриси који се ослањају, како то Растко Ћирић каже, „на околност да се књига отвара пре читања". Ово су ретки, а по својој природи ефектни и забавни екслибриси, као што су то и колажни, екслибриси-загонетке (који се могу ишчитати тек када се искоси папир), вишеструки екслибриси, који окренути са

outer surface of the binding, often in gold, with a similar purpose of identifying the owner. „Supralibros cannot be easily imprinted on binding materials other than leather, or with a substance other than gold leaf, unless they are blind-stamped. They were popular in the past, and significantly so in France, Spain, Italy and Britain, but with the appearance of modern books, and high cost of leather bindings, supralibros have become less and less common" (Žino, Kršić, Knežević 1995a: 9).

When books became accessible to a wider social stratum, not all owners could afford to commission an ex-libris. Some engravers produced 'universal' plates, where the owner simply wrote his name in the blank space provided. 'Urn' ex-libris were fashionable in Britain in late 18th and early 19th centuries. From 19th century typographic ex-libris without artistic values came to be produced, bearing only printed names and surnames of its owners. Bookplates without names or the so-called *universal* or *serial ex-libris* were also printed and these could be bought in bookshops and other types of shops.

In Europe existed the so-called *chablon-type* or *wooden stamp ex-libris* which was sometimes used from the mid 16th century, while its successor, the modern *rubber stamp*, was a cheap alternative to a printed ex-libris, and was often used in the last 150 years. In Japan, however, the book seal (*zosho-in*), with its beautiful calligraphy, appeared practically at the same time as the first printed European ex-libris.

Ex-libris are also considered in modern times in relation to whether they will be used, that is pasted in the book, or will end up as part of a collection, on the wall of a private or exhibition rooms. The position of most ex-libris associations is that there should not be a difference between these two goals of their creation. „In fact, there is no substantial difference between 'utilitarian' and 'artistic' ex-libris. There are ex-libris made for use in books which have great artistic value; conversely, there are collectors' ex-libris which are artistically doubtful and have deplorable inscriptions. All ex-libris must remain real marks of ownership, and should be suitable for use – if only in one book" (Žino, Kršić, Knežević 1995: 12–13).

Pop-up or spatial ex-libris are also known nowadays, which rely, as Rastko Ćirić says, "on the fact that the book opens before reading." These are rare but very effective and entertaining ex-libris, as is the case with other innovative types-collage book-

Albin Brunovsky, *A devil of a go / Đavo razbrajalice* / Vilém Stránský (1987) 138 x 97, C3+C7

Albin Brunovsky, *The Summer Love Story / Letnja ljubavna priča* (1991) 134 x 102, C3+C7

Albin Brunovsky, *The Slovak Foundation / Matica Slovačka* (1987) 77 x 57, C3

обе стране дају различите увиде у поруку титулара/уметника, затим виртуелни, холограмски и анимирани који би могао „даље да се развије тако што би се направила серија анимираних печата који би се отискивали један испод другог на маргинама књиге, по узору на анимиране књижице (flip books)“ (Ćirić 2005: 8–10). Занимљиви су и лентикуларни екслибриси који се производе једино уз помоћ компјутера и уз помоћ којег могу да се симулирају „ефекат покрета (...) али и убедљивог простора“ (Ćirić 2006: 14)

Током своје дуге историје екслибрисе су понекад израђивали значајни аутори, али најчешће су били рад занатлија-гравера. Данас све већи број библиофила придаје значај уметничком квалитету својих екслибриса, при чему се дијалог између власника и аутора/уметника успоставља као важан и неопходан. Неки од најбољих примера у уметности савременог екслибриса представљају производ тесне сарадње и узајамности између уметника и власника, али могу се такође наћи примери где је екслибрис у лабавој вези са захтевом наручиоца, те представља само део уметниковог опуса и тематски је везан за њега. Знатан део екслибриса Албина Бруновског припада, нпр. овој категорији. За Лика ван ден Брила (Luc van den Briele) однос уметника према екслибрису је, с обзиром на титулара, суптилан и комплексан, јер ће, на првом месту, књижни листић велике уметничке вредности бити употребљен у књизи одговарајуће библиофилске важности. С друге стране известан број екслибриса није настао као поруџбина, већ као знак пажње уметника и његовог односа и става према неком глумцу, политичару или појединцу у чију је част направио одређени екслибрис. „Такав екслибрис мора, у сваком случају, бити креиран са намером да се понуди особи којој је намењен, иначе остаје обична апстрактна вежба, а не прави екслибрис“ (Žino, Kršić, Kneževič 1995: 12).

Неки савремени екслибриси остају верни традицији носећи илустрацију која одражава личност библиофила, јер симболима евоцирају његово занимање, место рођења или пребивања, хобије, филозофска или религиозна убеђења, његов укус и осећање за уметност. Џејмс Вилсон (James Wilson) сматра да су британски библиофили и колекционари, за разлику од њега, конзервативни, јер поседују само један екслибрис за своју библиотеку. Он их поседује више и када одабе-

plates, puzzle bookplate (which can be read only when the paper is tilted), multiple ex-libris, which when turned upside-down give different insights into the message of the owner/artists, and finally virtual, animated holograms that could "be further developed so as to make a series of animated stamps to be imprinted one below the other on the margins of books, like in the animated books (flip books)" (Ćirić 2005: 8–10). Among other fascinating types are lenticular ex-libris which are produced by computer only and which can simulate "the effect of movement (...) as well as of realistic space" (Ćirić 2006: 14).

During their long history, ex-libris were sometimes created by important authors, but usually they were the product of craftsmen – professional engravers. Today, a growing number of bibliophiles pay attention to the artistic quality of their bookplates, while the dialogue between the owner and the author/artist has become an important and necessary one. Some of the best examples of contemporary bookplates are the product of close collaboration between artists and owners, but there are also cases where ex-libris are loosely linked to the customer's requirements, and represent a part of the artist's own work and are thematically related to it. A significant number of bookplates by Albino Brunovský belongs precisely to this category. In Luc van den Briele's view the artist' relationship towards an ex-libris and its owner is subtle and complex, because, most importantly, a bookplate of great artistic value will be used in a book of adequate bibliophilic importance. Additionally, a certain number of ex-libris were produced not as a result of a commission, but as a token of appreciation of the artist and his relationship and attitude towards an actor, a politician or a person in whose honour he had made the ex-libris. "This kind of ex-libris must, in any case, be created with the intention to be given to a person it was made for. Otherwise it remains just an abstract exercise rather than a real ex-libris" (Žino, Kršić, Knežević 1995: 12).

Some contemporary ex-libris remain faithful to the tradition by having an illustration that reflects the personality of a bibliophile through symbols which evoke his or her occupation, place of birth or residence, hobbies, philosophical or religious beliefs, tastes in art or the perception of it. James Wilson feels that the British bibliophiles and collectors are conservative, because they possess only one ex-libris for their library, whereas he himself has

Hedwig Pauwels, Luc van den Briele (1001) 104 x 80, C3+C5

Albin Brunovsky, *Paradise* / *Raj* / Ivan Panenka (1995) 100 x 91, C3+C7

Емајлирана таблица из библиотеке Аменофиса III

ре тему, обрати се уметнику да је на одређени начин обради. „Већина уметника не воли сувише прецизне поруџбине. Нарочито не воле да се од њих тражи да сабију сувише власникових хобија, занимања, животне приче и слично, на малу површину графике, а постоје бројни примери баш таквих, претрпаних, књижних листића“ (Žino, Kršić, Knežević 1995: 224).

За Лика ван ден Брила идеални екслибрис данас јесте „оригинални графички рад високог уметничког домета, у којем се уметник и власник хармонично сусрећу, са природно уграђеним текстом, елегантним, који тежи калиграфској перфекцији“ (Žino, Kršić, Knežević 1995: 12).

Листићи на изложби, односно у колекцији привлаче пажњу због значаја уметника, значаја власника, реткости и историјске важности екслибриса или једноставно због њихове лепоте. Проучавање књижног знака зове се екслибризам, а екслибрист је онај који их скупља и удружује се у асоцијације које попримају национални и међународни карактер.

Историјат

Од најранијег доба власници су уживали у књигама и љубоморно их чували, чиме је разумљивија њихова жеља да некако означе своје власништво над њима. Такве тежње постојале су хиљадама година: Британски музеј, Лувр и Галерија универзитета Јејл чувају у својим колекцијама мале емајлиране таблице које датирају од око 1400. г. п. н. е., а које су биле причвршћене за папирусе, са назнаком да ови припадају библиотеци фараона Аменофиса III. Од старог Египта, преко јапанског екслибриса из 10. века, старовековних цртаних маркица на почетку књига, до 1180. године када га налазимо на рукописној књизи, одакле прелази на штампану где добија изглед какав данас познајемо, књижна ознака стиче дугу традицију постојања, а најстарије такве ознаке називају се праекслибрис. Немачка је земља у којој је рођен екслибрис, до његовог процвата дошло је захваљујући Албрехту Диреру и истакнутој групи уметника који се, због малих формата, називају *Малим мајсторима* (*Kleinmeistern*), мада „у новије време Немци сматрају да је њихов најстарији екслибрис из 1490, на коме је грб, а да уметнички екслибрис потиче из 1525...“ (Дурковић-Јакшић 1977: 77). Француски датира из 1525, енгле-

several bookplates. He selects first a certain theme and then goes on to contact the artist to processes it further. „Most artists prefer to use their imagination rather than be given too precise a commission. Especially, they do dislike to be asked to compress too much of an owner's hobbies, interests, personal history etc., into the compass of a small graphic, nevertheless, there are abundant examples of such overloaded bookplates" (Žino, Kršić, Knežević 1995: 224).

The ideal ex-libris today in Luc van de Briele's opinion is „an original graphic work of art of high artistic quality, in which artist and owner meet in harmony, with a naturally integrated text, elegant and tending towards the perfection of calligraphy" (Žino, Kršić, Knežević 1995: 12).

Bookplates at an exhibition or in a collection draw attention due to the importance of their artists, owners, the rarity and historical significance of a particular bookplate, or simply because of their beauty. The study of ex-libris is called exlibrism, while an exlibrist is a person who collects them and participates in national or international associations.

History

From earliest times, books have always been cherished and jealously guarded by their owners. It is thus easily understandable that they wished to mark their possession in some way. Such intentions have existed for thousands of years: the British Museum, the Louvre and Yale University Gallery have in their collections small Egyptian enamelled tablets which date from around 1400 BC, and were affixed to papyri, stating that they belonged to the library of Pharaoh Amenophis III. Bookplates have a long tradition with the earliest forms referred to as ancient ex-libris. They have passed a long journey from ancient Egypt, through the Japanese bookplates of 10th century and ancient illustrated labels at the beginning of books, to 1180 when we could find them in manuscripts for the first time, from where they were transported to the printed books and acquired their modern form. Germany was the birthplace of ex-libris, and its initial flourishing was made possible thanks to Albrecht Dürer and a distinguished group of artists called, due to the little format of their works, the "Little Masters" (Kleinmeistern), although "more recently the Germans believe that

Albrecht Dürer, Willibald Pirkheimer (oko 1500) 172 x 120, X1

Georgius Adamus Reider (18. век) 84 x 98, C2 (БМС)

ски из 1574, шведски из 1662, шпански и амерички из 17. века, руски и дански из 18. итд.

На екслибрисима из 16. и 17. века преовлађују хералдички мотиви и обиље детаља што одговара барокном стилу. Хералдички мотиви су присутни и у 18. веку када екслибрис, као уметничка форма, доживљава процват. Тада су их радили уметници виньетисти, тј. они уметници који су израђивали виньете за књиге, али са све већим бројем и брзином израде слабио им је квалитет. У то време израђивали су се алегоријски прикази. Многи су имали иницијале или пуно име власника, као и њихове идеје изражене геслом. У 19. веку екслибрис је уметнички декорисан, почиње цветати са појавом литографије и постаје популаран међу колекционарима.

Сакупљање екслибриса отпочело је пре 70-их година 19. века и одмах је постало врло модерно. Почеци колекционарства екслибриса били су испуњени потешкоћама, из разлога што су многи озбиљни библиофили и историчари уклањање екслибриса са књига сматрали злочином, као што су правили разлику између научника и пуких колекционара. У то време уништаван је огроман број књига како би се употребио за нови папир, а уклањање екслибриса из њих омогућило је стварање великих колекција од којих су многе данас у највећим библиотекама и музејима. Колекција сер Аугуста В. Френкса, у Британском музеју од почетка овог века, садржи 35.000 британских екслибриса и око 30.000 екслибриса из других земаља.

Најстарије екслибрис друштво настаје у Лондону 1891, затим у Берлину исте године, док се у Француској оснива 1893. године, а у многим европским центрима следеће деценије. Најстарије екслибрис друштво *Ex-libris Society* у Лондону постојало је до краја 1908. године. Издало је 18 бројева часописа *The Ex-libris Journal* који се сматрају најдрагоценијим извором података о књижним листићима. Француско друштво колекционара екслибриса је 1938. године распуштено, као и већина институција уништених великом кризом. Следеће године основано је ново удружење A.F.C.E.L. (Association Française des Collectionneurs d'Ex-Libris) које и данас објављује публикацију *L'Ex-libris Français*.

У почетку су сакупљани стари књижни листићи, поготово раритети, али ускоро су почели да се занимају и за савремене

their oldest ex-libris with a coat-of-arm dates from 1490, whereas the artistic ex-libris dates from 1525…" (Durković-Jakšić 1977: 77). The first French ex-libris dates from 1525, British from 1574, Swedish from 1662, Spanish and American from 17th century, Russian and Danish from 18th and so on.

In bookplates from the 16th and 17th century heraldic motifs prevailed with an abundance of details, corresponding in that way to the Baroque style. Heraldic motifs were also present in the 18th century when ex-libris as an artistic form flourished. Bookplates were products of vignette artists, namely those artists that created vignettes for books, but with the growing number of commissions and the pressure for speed of execution, their quality decreased. Allegorical motifs were common in those times. Many bookplates bore initials or the full name of their owners, as well as notions expressed in the form of a motto. In the 19th century bookplates became artistically decorated, they began to flourish again with the advent of lithography and soon became popular among collectors.

Collecting bookplates started in '70s of the 19th century and immediately became very fashionable. The beginnings of ex-libris collecting were not unproblematic, for many serious bibliophiles and historians considered the practice of removing ex-libris from books a crime, and they also used to make a clear difference between scholars and mere collectors. At that time, however, a huge number of volumes of minor interest were being destroyed and pulped to make new paper, and the removal of bookplates from such books enabled the formation of large ex-libris collections, many of which are today in major libraries and museums. The collection of Sir Augustus W. Franks, in the British Museum from the turn of the century, counts 35.000 British bookplates and some 30.000 ex-libris from other countries.

The earliest bookplate society was founded in London in 1891 and a few months later in Berlin, while in France it was established in 1893 and in many European centres in the next decade. The oldest bookplate society, the *Ex-Libris Society* in London existed until the end of 1908. The *ExLibris Journal* ran to 18 volumes and is considered a most valuable source of information on bookplates. In 1938, the Société française des collectionneurs d'ex-libris was dissolved – as many other institutions of the time, the financial crisis of the '30s destroyed it. The following year, however, a new Association

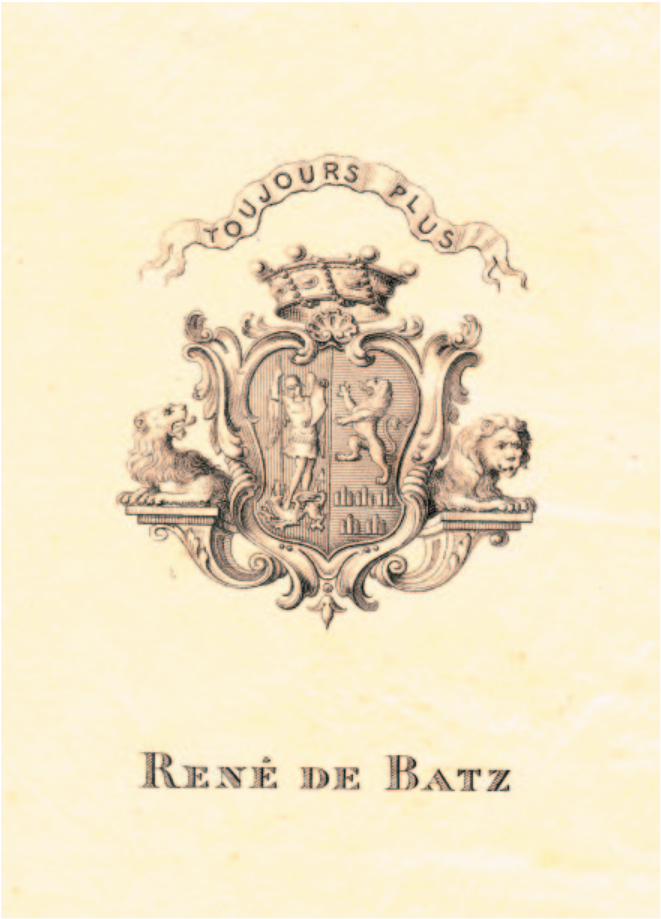

René de Batz (19. век) 35 x 54, C2 (БМС)

Ürmös Péter, 2008 Year of Rat and Olympic Games, XXXII FISAE Congres Beijing (2008) 105 x 140, X3, инв. бр. 398

Rastko Ćirić, Benoît Junod (1994), Digital: StartUpFile for Macintosh „Power Book"

листиће и да наручују екслибрисе не само за своје библиотеке, већ и за размену.

Тако су на прелазу века настала друштва колекционара екслибриса у неколико европских земаља. Током две деценије уведена је и пракса да се књиге обележавају са више књижних листића, а почело је и њихово сакупљање и размењивање. Иако је почетни ентузијазам из периода од 1890. до 1920. донекле посустао, продукција и занимање за екслибрис од тада су споро, али устрајно расли. Занимање за екслибрисе спласнуло је између 30-их и 50-их година прошлог века, али је од тада у лаганом успону.

После периода застоја колекционарство је скромно започето после Другог светског рата, а када је ухватило залет почетком 50-их, основана је Међународна федерација удружења колекционара екслибриса ФИСАЕ (FISAE), док су до 70-их година образована готово сва национална друштва. ФИСАЕ сваке две године организује интерне конгресе, а на конгресу у Милану 1994. године Екслибрис друштво Београд (основано исте године), примљено је у Федерацију.

Данас у свету има преко 15.000 колекционара и преко 30 удружења, а највеће збирке чувају се у Британском музеју у Лондону, у Националној библиотеци у Бечу и у Градској библиотеци у Минхену.

Значења, стилови и мотиви

Као продукт визуелне културе, у коју спада „све оно што је визуелно произведено или сачињено од стране људи и што има, или му се придаје, функционалну, комуникациону и/или естетску сврху" (Бернард 2003: 41), екслибрис, утврђено је већ, поседује све три функције које га уједно сврставају и у оно што се назива „раскрсничка" уметност, с обзиром да показује својства различитих уметности, тј. изражајних средстава и одлика других „медија": од ликовних форми, као што су минијатура, портрет, аутопортрет, карикатура и сл. до књижевних, за које га везују стихови, ребуси, девизе, вицеви и др., преко других одлика које га чине блиским налепници, поштанској марки, печату, огласу, плакату или потврди/атесту (Munitić 2006: 22). Екслибрис или књижни листић тј. знак привлачи пажњу зато што се везује за општу историју, историју

Française des Collectionneurs d'Ex-Libris (A.F.C.E.L.) was founded. It continues to publish L'Ex-Libris Français even today.

At first, the prime object of collection was old bookplates, particularly the early rarities, but soon many collectors widened their interest to include contemporary bookplates and commissioned ex-libris not only for their libraries but also for exchange.

At the turn of the century societies of ex-libris collectors were founded in several European countries, and before long the practice of having more than one ex-libris for one's books was well established, as was the hobby of collecting and exchanging them. Although the initial surge of enthusiasm of the 1890–1920 period dwindled somewhat, the production of and interest in bookplates has since slowly but steadily grown. There was a lull in interest during the 1930–1950 period, but ex-librism has since been slowly expanding.

After a period of eclipse, bookplate collecting started again modestly after the Second World War. As it gained ground in the early 1950s, an International Federation of Societies of Ex-Libris Collectors, FISAE, was founded, and by the 1970s nearly all the national societies had been reconstituted. FISAE organises internal congresses every two years, and in 1994 at the congress in Milano, the Belgrade Ex-Libris Circle was admitted to the federation.

Today there are over thirty ex-libris societies in the world, which gather over 15.000 collectors, with the largest collections deposited in the British Museum in London, the National Library in Vienna and in the City Library in Munich.

Meanings, Styles and Motifs

As a product of visual culture, which encompasses "anything visual produced, interpreted or created by humans which has, or is given, functional, communicative and/or aesthetic intent" (Barnard 2003: 41), the ex-libris possesses each of these three functions. It has already been determined that due to these three functions, the ex-libris is also classified as a part of what is usually called "crossroads art", taking into account the fact that it has elements of different arts, i.e. it possesses means of expressions and features of other "media": starting from visual art forms, such as miniatures, portraits, self-portraits, caricatures, and the like, to the literary ones, namely poems, rebuses, sayings, jokes etc., but

Rastko Ćirić, Benoît Junod (1994) 60 x 123, S1

Босиљка Кићевац, Беноа Жино (1993) 100 x 90, X3

Thomas Philiph Earl de Grey, Wrest Park (19. век) 75 x 88, C2 (БМС)

J. H. Bibliotheque du Chateau de Chaliraih (НБС)

књиге и уметности, пружајући посматрачу узбудљив увид у стилове и моду графичког дизајна и техника током бројних периода. Црно-бели или колорни, једноделни или вишеделни и самим тим вишедимензионални, фиксирани или са могућношћу интервенције у њима уписивањем сопственог имена, експлицитне или имплицитне поруке, са понуђеним или тешко одгонетљивим значењем, како ликовних симбола и обележја тако и писане поруке (или имена), екслибриси представљају, у зависности од степена извођача, богат и сложен визуелни конструкт, са мноштвом „жанрова: драматични, хуморни, сентиментални, бајковити, шокантни, безобразни, тајанствени, футуристички, итд." (Munitić 2006: 23).

Кроз своју историју пратио је смену стилова карактеристичну за области ликовне уметности, тако да се, од ренесансе и барока, неокласицизма до сецесије, арт нувоа и југендстила, појављују његове бројне репрезентативне карактеристике, различитог трајања и интензитета, у зависности од земље у којој се екслибрис проучава. С обзиром да су највише истражене колекције земаља западне Европе, карактеристике се износе према сазнањима која полазе од њих, што се, наравно опажало као недостатак у овој области. „Нажалост документација и регистри екслибриса у Белгији и Холандији, као и у источној Европи, недостају" (Žino, Kršić, Knežević 1995a: 126)

Уочено је да је ренесанса уздигла екслибрис до уметничког предмета, нарочито са појавом Дирера и његове школе из Нирнберга. Китњастији су од других екслибриса, нарочито од средине до краја немачке ренесансе, хармоничне композиције, уравнотежени у декоративном заузимању малог штампаног простора. Радови *Малих мајстора*, или оних под њиховим утицајем, протежу се од 1500. до 1620. тј. до границе ренесансе и почетка барока у Немачкој. Овај је стил био на снази и после 90-их година 19. века.

Уметници су се трудили да напусте тешке барокне украсе у корист лакших, а када је то исцрпло њихове могућности, окренули су се неокласичним канонима. Тешка декорација задржала се у северозападном делу Европе нешто дуже. Француска и Швајцарска биле су земље које су у знатној мери диктирале моду и њихове стилове преузимали су и копирали све више и више. Екслибриси из Швајцарске ближи су по стилу францу-

including also other aspects that make it akin to labels, postage stamps, seals, advertisements and confirmations/attests (Munitić 2006: 22). Ex-libris or bookplates attract attention because they relate to history in general, as well as to book history and art history, and give the observer an exciting insight into the styles and fashions of graphic design throughout the ages. It can be black and white or in colour, either single-piece or multi-piece and therefore multi-dimensional, or, lastly, fixed or with the possibility of intervention by inscribing one's own name and explicit or implicit notes where the meaning of both visual symbols and features and written messages (or names) is either explained or left enigmatic. Whichever its type, the ex-libris is, depending on the skill of craftsman, a rich and complex visual construct that can pertain to numerous genres: dramatic, humorous, sentimental, fairy-tale, shocking, rude, mysterious, futuristic, and so on." (Munitić 2006: 23).

Throughout its history the ex-libris followed the change of styles typical of fine arts, so that, starting from the Renaissance and Baroque, via Neoclassicism and Secession, to Art Nouveau and Jugendstil, many of its representative features emerged, of different duration and intensity, depending on the country in which it was studied. Given that the collections of Western European countries are the most researched, the characteristics here presented are based according to the information received from these countries, which, of course, has been viewed as a drawback in this field. "Unfortunately, the documentation and registers of ex-libris from Belgium and the Netherlands, as well as from the Eastern Europe, are missing" (Žino, Kršić, Knežević 1995a: 126).

It has been observed that with the Renaissance the ex-libris reached the status of a work of art, especially with the advent of Dürer and his school in Nuremberg. These ex-libris became more ornamented compared to other ex-libris, especially from the mid to late German Renaissance, they were harmoniously composed and decoratively balanced within the small print space. The works of *Small Masters*, or of those under their influence, continued from 1500 to 1620, that is until the end of the Renaissance and the beginning of Baroque period in Germany. This style was in force even after the 90's of 19th century.

The artists tried to leave the heavy baroque ornamentation in favour of lighter ones, and when they exhausted their options,

Johan Franz Adam Zobel, 57 x 95 (НБС)

Vermes Tibor, 54 x 76, C2 (НБС)

Evica Keks, 85 x 115, C4, инв. бр. 210

ским у 18. веку, мада су пре могли да се пореде са немачким у претходном периоду.

Врхунац хералдичке уметности био је између 13. и 16. века, како са уметничке тако и са употребне тачке гледишта. Постојао је канон у њиховом садржају, нпр. различити положаји кациге, као и круне и венаца, који су одговарали степенима племства. Пошто су екслибриси били „приватна“ уметничка дела, власници су понекад малчице варали и старали се да уметничка композиција покаже виши положај него што је био у стварности. Већина екслибриса од 15. до 18. века носила је хералдичке мотиве зато што су грбови били породичне ознаке лако препознатљиве и од особа које нису умеле да читају. Како се хералдика све мање користила и како је све више људи знало да чита и поседовало библиотеке, мотиви су се окренули сликовним темама. Хералдика је изгубила своју општу сврху идентификације породице и често је сматрана снобизмом, мада остаје на снази све до 20. века, у далеко мањој мери и са измењеним карактеристикама.

Стилска еволуција настаје у прелазу од крутих фронталних грбовних представа до грациозних, очаравајућих виньета у форми малих слика које су представљале унутрашњост библиотека, пејзаже, фрагменте античке руине или стубова, а најчешће су приказивале отворену књигу, глобус, сунчани сат итд. Дрворезни књижни листићи практично су нестали.

Термин сликовни међу екслибрисима се широко користи за описивање екслибриса где хералдички елеменат не преовлађује и до данас је остао на снази кроз све стилске промене, не само као контрапункт хералдичком. Такви листићи постали су прилично чести у 18. веку, иако их је било и раније. Тада су то су алегоријске које користе митолошке и друге симболе како би изразили неку поруку или идеју. Стил 18-вековних уметника је, између осталог ведар, јер се враћају класичним узорима после Француске револуције током које је било уништено много важних библиотека, а са њима и екслибриси аристократије. Код сликовних листића важно је да је власниково име присутно и читко, пошто више нема грба по којем би он могао да се препозна. Екслибриси са шифрама, монограмима или сликовном игром, чији је предмет власниково име, истраживачима понекад задају главобоље и већина колекција екслибриса садржи многе неидентификоване листиће. У

they turned to the neoclassical canons. Only in the Northwestern Europe did heavy decorations remained a little longer. France and Switzerland were the countries that dictated fashion substantially in those times and their styles started to be adopted and copied more and more. Ex-libris from Switzerland in the 18th century were closer in their style to the French ones, although in the previous period they had been more similar in appearance to the German bookplates.

The highlight of heraldic art was between 13th and 16th century, both from the artistic and functional point of view. There existed the codex of its content, for instance different postures of helmet, as well as of crowns and wreaths, marked different degrees of nobility. Since the ex-libris were "private" works of art, the owners sometimes cheated a little by taking care that the art pieces showed higher position than they possessed in reality. Most ex-libris from the 15th to the 18th centuries had heraldic designs. This was because coats-of-arms were individual family marks easily recognised even by persons who could not read. As heraldry fell into disuse, and more and more persons without coats-of-arms could read and had libraries, designs turned to pictorial subjects. Heraldry lost its common purpose of identification of a family and was often regarded as snobbish. Nevertheless, it remained present until 20th century, although to a far lesser extent and with modified characteristics.

Stylistic evolution was manifested in the transition from the strict frontal representations of coats-of-arms to the graceful, fascinating vignettes in the form of small images representing the library interior, landscapes, fragments of ancient columns or ruins, but most often they showed an open book, a globe, a sundial, etc. Woodcut book-plates practically disappeared from use.

The term "pictorial" when referred to bookplates is widely used to describe the bookplate where heraldic element does not predominate, and which has still remained in force even after all the stylistic changes, not just as a counterpoint to heraldic type. Such bookplates became quite common in the 18th century, although they had existed even before. In those times they were allegorical in style and used mythological and other symbols to express a certain message or notion. The style of 18th century artists was, among other things, cheerful, as after the French Revolution, in which many important libraries were destroyed together with

Margarete Weinberg, 75 x12, L, инв. бр. 304

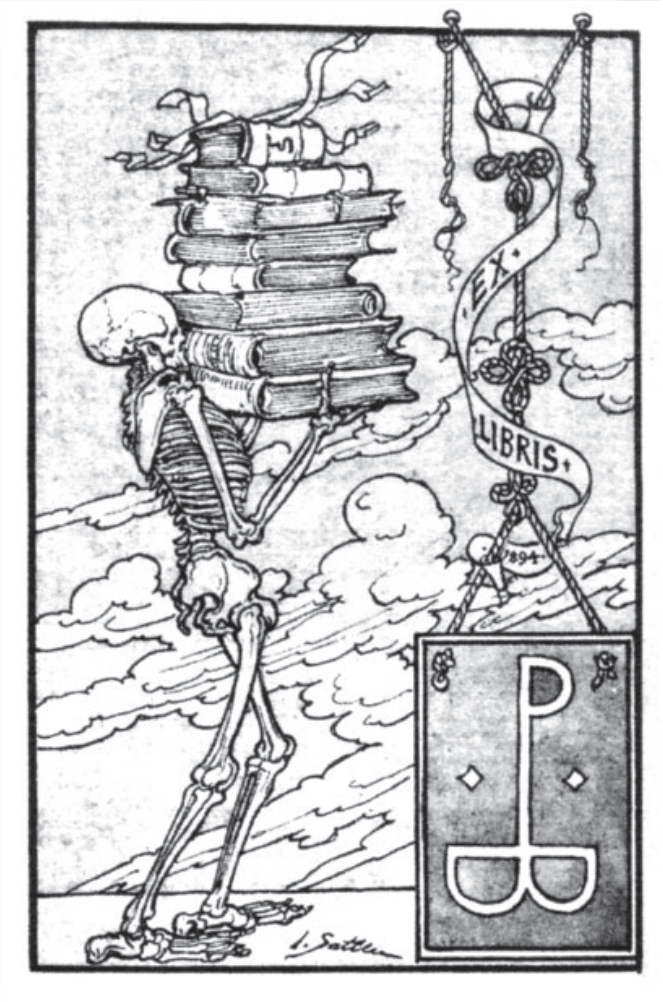

Josef Sattler, Paul Bücher (1894) 105 x 69, L

Немачкој су као и у већем делу Европе уметници више него занатлије израђивали изврсне екслибрисе.

Мало европских земаља показује тако уједначен развој хералдичких и декоративних стилова као Британија. Један од битних чинилаца због чега је тако јесте утицај путовања на укус – не само путовања уметника, који су често ишли на „велике турнеје“ или макар на пут до Италије, већ и путовања наручилаца књижних листића. Други чинилац је то што су књижни листићи 18. века углавном били дело занатлија који су имали радионице где је свако ко је имао библиотеку могао да наручи екслибрис, а не уметника који су их повремено израђивали за неку посебну муштерију или пријатеља. Такве радионице морале су да прате моду како би привукле муштерије и биле су под великим утицајем општих трендова декоративних уметности.

Иако се у модерно доба појављују колорни листићи (који су чак и ручно бојени), црно-бела графика и даље остаје атрактивна.

Тема *vanitas*, која се протеже од ренесансе до данашњих екслибриса, садржи уобичајене симболе који укључују лобање као подсетник извесности смрти, труло воће које симболише пропадање и старење, мехуре као симбол краткотрајности живота и изненадности смрти, затим дим, сатове и пешчанике који симболишу краткотрајност живота, као и музичке инструменте који упућују на његову ефемерност. Воће, цвеће и лептири такође могу бити интерпретирани на исти начин и ољуштен лимун заједно са морским плодовима био је, баш као и живот, атрактиван на поглед, али горког укуса. Костури се често комбинују са нагим женским телом, које је, са своје стране, посебна тема, такође једна од врло честих и старих, и у комбинацији са другим мотивима.

Сова и књиге, материјали за цртање и палета, све што одражава склоности власника, били су такође честе теме сликовних екслибриса. Данас се увиђа да предмет или призор на екслибрису може бити све, а опет све из појавног света може постати симбол, имати мноштво значења и одговорити на захтеве одређене традиције: то су како теме које се расписују на конкурсима, које се везују за чувене личности, институције, догађаје, тако и спортове, уметности, појаве у природи, велики број предмета употребне сврхе, као што су хлеб, би-

the ex-libris of aristocracy, artists returned once again to classical models. In pictorial bookplates it is very important that the owner's name be present and legible, since there is no longer coat-of-arms by which he or she could be recognised. Ex-libris with codes, monograms or pictorial puzzle whose subject is the owner's name, cause sometimes headaches to researchers and therefore most collections of ex-libris contain many unidentified bookplates. In Germany as in most of Europe at the time artists rather than craftsmen made exquisite bookplates.

Few European countries show such a balanced development of heraldic and ornamental styles as Britain. One of the important factors for making it so was the impact of travel on taste – not only did artists frequently travel, who often went to the "grand tour" or at least to Italy, but commissioners of bookplates as well. Another factor was the fact that bookplates in the 18th century were predominantly the work of craftsmen who owned workshops where anyone who possessed a library could commission an ex-libris, rather than the work of artists who created bookplates especially for a particular client or a friend. Such workshops had to follow the fashion in order to attract customers and were heavily influenced by general trends in decorative arts.

Although in modern times colour bookplates appear (some manually painted even), black and white prints still remain attractive.

Vanitas theme, which has been popular from the Renaissance to the present ex-libris, contains some common symbols such as a skull as a reminder of the certainty of death, rotten fruit that symbolises the decay and aging, bubbles as symbols of the brevity of life and suddenness of death, then smoke, clocks and hourglass which also symbolise the brevity of life, as well as musical instruments that emphasise its ephemerality. Fruit, flowers and butterflies can also be interpreted in the same manner, while peeled lemon with seafood was just like life – attractive to look at, but bitter in taste. Skeletons are often combined with a naked female body, which, in turn, is a special subject, though a very old and common one too, whether depicted alone or in combination with other motifs.

Owl and books, drawing materials and pallets, in other words anything reflecting the owner's preferences, were also common themes of pictorial bookplates. Today it is well recognised that an

J. A. Adamson, James Ramsay Mac Donald (1928) 64 x 94, P1

Dr Sekulić
Milan, 50 x 70,
C3, инв. бр. 131

Будимир Димитријевић, Benoît
Junod (2003) 96 x 70, C

цикл, књига, папир и друго, до свега онога што човека занима и употпуњује његов свет – од оригами играчака, кућних љубимаца или нарочите свесности неког проблема, као што су то слепи, односно коришћење Брајеве азбуке на књижним листићима, те до узора из разних области (уметности и наука) и филозофских конструкција. Није ни све тако исцрпљено, као што се свет појединих култура још увек није нашао у датој номенклатури традиција, а и симболика, а ту за пример можемо нпр. навести културу Рома.

Многи уметници стекли су славу због свог талента у дизајнирању и гравирању екслибриса, нарочито када је познато да су поједини уметници за бројне купце начинили и преко 500 разноврсних екслибриса. У превеликој жељи за стицањем новог књижног листића колекционари су их наручивали за различите врсте књига: за еротске публикације, за дечије књиге, за дела једног аутора, за књиге о музици и кулинарске приручнике. Проналазак нових графичких техника – офсет-литографије, фотогравуре, ротогравуре и линореза – омогућио је велики и широк дијапазон изражајних могућности, а са њима и тема. То се постиже такође и вишедимензионалним просторним екслибрисима, холограмским, анимираним, лентикуларним и сл. од којих већина њих дугује свој постанак дометима дигиталне технологије.

Екслибрис код Јужних Словена

Екслибрис је у нашим крајевима пратио европске обрасце развоја, најчешће с извесним закашњењем и регионалном неуједначеношћу.

Потреба да се на крају рукописа забележи име власника постојала је како у читавој средњовековној Европи, тако и код јужнословенских преписивача тога доба. Тако се завршава и чувено *Мирослављево јеванђеље*, написано око 1180. године за кнеза Мирослава, брата Немањиног (зачетника династије Немањића), док се *Карејски типик*, устав који утврђује строги начин живота за монахе испоснике који је Св. Сава (син Стефана Немање и први архиепископ Српске православне цркве) написао у Кареји на Светој Гори, где је саградио испосницу, завршава Савином опоменом да нико не сме из ње узети „што је у том месту или од књига или од икона или што друго“

object or a scene on a bookplate can be anything, and yet all of the phenomenal world can become a symbol, have a multitude of meanings and respond to the needs of a certain tradition: these themes are ranging from topics that are given at contests and which are concerning famous personalities, institutions or events, to themes such as sports, arts, natural events, a large number of items used for functional purposes, like bread, bicycle, books, paper, etc. It can be anything that interests an individual and make his or her world complete – from origami toys, pets or awareness of a particular problem, such as the blind, namely the use of Braille alphabet for the inscription, to the use of role models from various fields (arts and sciences) or philosophical constructions. Not all themes have been covered yet, as the world of certain cultures has not yet been found in a given nomenclature of tradition and symbolism, as is the case with the culture of Roma people for instance.

Many artists gained fame for their talent in designing and engraving bookplates, especially when it is known that some of them created over 500 different bookplates for a number of customers. In the frenzied search to justify having a new bookplate, collectors commissioned them for different types of books: for erotic publications, for children's books, for works by one author, for books on music and culinary texts. The invention of new graphic techniques – offset lithography, photogravure, rotogravure and linocuts – has enabled a wide range of expressive possibilities and themes. This is also achieved by multi-dimensional spatial ex-libris, holographic, animated or lenticular ones, which in most cases owe its origin to the advances in digital technology.

Ex-Libris in South Slavic Countries

Ex-libris in our countries followed European patterns of development, although most often with certain delay and regional disparity.

The need to write down the name of a proprietor at the end of a manuscript was present in the entire Medieval Europe, and the South Slavic scribes of the time were not the exception. In this way ends the famous *Miroslav's Gospels* written around 1180 for the Grand Prince Miroslav, the brother of Stefan Nemanja (who was the founding father of the Nemanjić dynasty), while the

Arpad Šalamon, ipsis (2003) 100 x 100, X3

Шпанска папска екскомуникација

Сава Тјукули (Текелија)

Књижница Текелијиног завода

Петар Петровић Његош (пре 1833) 55 x 55 (НБС)

Библиотека православне општине шибеничке (осн. 1834) 58 x 28 (НБС)

и клетвом да је „везан од свете и животвореће Тројице: Оца и Сина и Светога Духа и од мене грешнога, и да не буде проштен, ни у овом веку ни у будућем. Због тога писах и потписах овај рукопис." Људи су вековима покушавали да у форми клетве, тј. проклињања заштите књиге или друге драгоцености од крађе. Том типу припада и најстарији познати екслибрис из Јапана (око 1470), а претње екскомуницирањем постојале су и на екслибрисима Ватиканске библиотеке све до касног 18. века. Ова два протоекслибриса са почетка 12. века сведоче о почецима, умногоме неистражене, историје српског знака својине над књигама. И касније се често у старим српским записима налазе помени о томе ко је написао књигу и коме је била посвећена.

Због једноставности и штедње екслибрис је често гумени печат. Он је коришћен за библиотеку народног добротвора Саве Текелије (печат је израђен после његове смрти), а такав је и печат библиотеке породице српског патријарха Јосифа Рајачића. Познат је суперекслибрис Вуковарца Захарије Орфелина, књижевника и гравера такође из 18. века, који је један од првих аутора екслибриса у Војводини. Први штампани екслибриси у југословенским крајевима јављају се у Далмацији – зна се да је у првој половини 16. века Албрехт Дирер начинио екслибрис за Јакоба Банићевића, дипломату са Корчуле у служби аустријског цара Максимилијана I.

Власници најстаријих сачуваних екслибриса у Војводини били су гроф и врховни заповедник аустријске царске војске Андреј Хадик, властелин из Футога, чији је екслибрис израђен у бакру 1763. године и Марко Ђурковић Сервијски, племић и српски добротвор из Новог Сада, за кога је екслибрис, у техници бакрореза и са представом породичног грба и натписом на латинском, израдио чувени бечки гравер Јохан Ернст Мансфелд 1774. године.

Штампани екслибриси јављају се код Срба тек у 19. веку. Сматра се да је најстарији типографски екслибрис за црногорског владику Петра II Петровића Његоша настао пре 1833. године, а од библиотечких најстарији је екслибрис Библиотеке српске православне општине у Шибенику, основане 1834. Богато војвођанско грађанство било је у позицији да оснива библиотеке тако да се и овде, као и у Београду, екслибрис развија у 19. веку.

Karyes Typicon, the constitution that lays down a strict way of life for ascetic monks and which the Saint Sava, Stefan Nemanja's son and the first archbishop of Serbian Orthodox Church, wrote in the town of Karyes at the Mount Athos where he built him a hermitage, ends with his warning that no one should take from it "what is put there, either books, icons or whatever else" and with a curse to the light-fingered reader who is „obliged by the Holy Trinity: Father, Son and the Holy Spirit, and from me, a sinner, and should not be absolved in this century nor in the following ones. That is why I have written and signed this manuscript." People tried for centuries, in the form of a curse or anathema, to protect books or other valuables from theft. The oldest known ex-libris from Japan (around 1470) belongs to this type, while threats with excommunication had been present in ex-libris of the Vatican Library until the late 18th century. These two ancient ex-libris from early 12th century bear witness to the beginnings of, mostly uncharted, history of the Serbian mark of book possession. The practice continued to exist and it was not uncommon to find in old Serbian manuscripts the records about who wrote the book and to whom it was dedicated.

For simplicity and economy bookplates were often in the form of rubber stamps. The rubber stamp was used for the library of Sava Tekelija, a national benefactor (the stamp was produced after his death), as well as for the family library of the Serbian Patriarch Joseph Rajačić. It should also be mentioned a supralibros by Zaharije Orfelin from Vukovar, a writer and engraver of the 18th century, who was one of the first authors of ex-libris in Vojvodina. The first printed ex-libris in former Yugoslavia emerged in Dalmatia – it is known that in the first half of the 16th Albrecht Dürer made a bookplate for Jakob Banićević, a diplomat from the Island of Korčula who was in the service of the Austrian Emperor Maximilian I.

The owners of the oldest ex-libris in Vojvodina were the count and supreme commander of the Royal Austrian Army Andrej Hadik, a squire from Futog, whose ex-libris was made in copper in 1763 and Marko Đurković Servijski, a Serbian nobleman and benefactor from Novi Sad, for whom in 1774 the famous Viennese engraver Johann Ernst Mansfeld made the ex-libris by using the technique of copper etchings and with the engraved image of family coat-of-arms and an inscription in Latin.

Хералдички екслибрис Андреаса Комеса Хадика (1763)
67 x 110, C2

Johann Ernst Mansfeld, Марко Ђурковић Сервијски (1774)
77 x 105, C2

Дворска библиотека Обреновића (око 1870) 65 x 45, L (НБС)

Бранко Таназевић, Дворска библиотека Карађорђевића (око 1920)

Чланови династије Обреновић користили су, за време кнежевине Србије, поред суперекслибриса и екслибрис са породичним грбом и девизом *Tempus et meum jus*, а после проглашења Кнежевине Србије за краљевину (1882) у грб је унет двоглави орао као носач штита, а девиза је преведена на срспки – *Време и моје право*, што се одразило и на екслибрис дворске библиотеке. Екслибрис дворске библиотеке Карађорђевића, са девизом *Prima spes mihi deus* (*Бог ми је прва нада*) из времена владавине Петра I, краља Србије (1903–1918) и Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца (до 1921), обликовао је познати архитекта Бранко Таназевић. Знак Матице српске (основане 1826), најстарије књижевне, културне и научне установе у Србији, настао је у 19. веку, а екслибрис њене библиотеке датира вероватно с почетка 20. века, око 1920. године.

Лепота екслибриса који су настајали између два светска рата примећена је међу историчарима екслибристима, а нарочито се подвлаче они екслибриси који су били израђивани за интелектуалце: два атрактивна примера за Милутина Степановића (Stephanowitsch) и за Драгослава Петковића, затим за Михајла С. Петрова, оснивача Графичког одсека Академије примењених уметности у Београду и пионира српске графике, за Миодрага Ибровца, писца и преводиоца (направио графичар Душан Јанковић), затим поклон плоча Михајла Пупина, физичара, проналазача и професора теоријске физике на Колумбија универзитету у Њујорку (отискивана је на сваку књигу, али није садржавала запис, већ се он додавао, руком или машински, испод слике), Ђура Табаковић, правник и судија у Будимпешти, као и Васа Стајић, писац и знаменита јавна личност Новог Сада такође су имали свој књижни

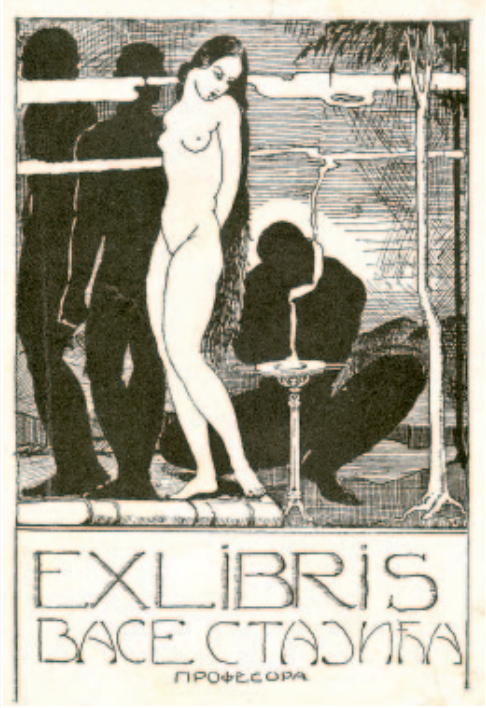

Младен Јосић, Васа Стајић, 80 x 120, C3, инв. бр. 130

Milutin Stephanowitsch (две верзије), 70 x 70

Dr G. Tabakovits, 60 x 95, L, инв. бр. 190

Printed ex-libris appeared for the first time in these regions as late as the 19th century. It is considered that the oldest typographic ex-libris which was commissioned for Montenegrin bishop Petar II Petrović Njegoš was produced some time before 1833, and the oldest library ex-libris belongs to the Serbian Orthodox Municipal Library in Šibenik, Croatia, which was established in1834. The affluent city dwellers in Vojvodina were in a position to establish libraries, so that ex-libris came into use here, as in Belgrade, in the 19th century.

During the Principality of Serbia, the members of the Obrenović dynasty, besides the supralibros, used the ex-libris with the family coat-of-arms and the motto *Tempus et meum jus* (Time and my right). After the Principality of Serbia was proclaimed the Kingdom of Serbia (1882), a two-headed eagle as a shield holder was added to the coat-of-arms and the motto was translated into Serbian – *Време и моје право*, which was reflected in the ex-libris of the royal library. The ex-libris of the royal library with the motto *Prima spes mihi deus* (*God is my first hope*) from the times of Peter Karađorđević I, the King of Serbia (1903–1918) and the King of Serbs, Croats and Slovenes (to1921), was designed by the famous architect Branko Tanazević. The logo of Matica Srpska, the oldest literary, cultural and scientific institution of the Serbian people founded in 1826, was created in the 19th century, and its library ex-libris probably dates from the early 20th century, that is around 1920.

The bookplates produced in the period between the two great wars have been highly regarded for their beauty among ex-libris historians, and particularly notable among these are the ex-libris made for the intellectuals: two attractive bookplates made for Milutin Stepanović (Stephanowitsch) and one for Dragoslav Petković,

Миленко Д. Ђурић, Милош Ђурић (1927) 70x130, X1

Matica srpska

Ex dono Михајло Пупин (УБСМ)

Дворска библиотека Обреновића (после 1882) 65 x 45, L (НБС)

Драгослав М. Петковић, 50 x 75

Božidar Jakac, Prof. Ivan Škern, 53 x 94, C4

А.(лександар) Цинцар-Марковић (око 1930) 130 x 107, P3

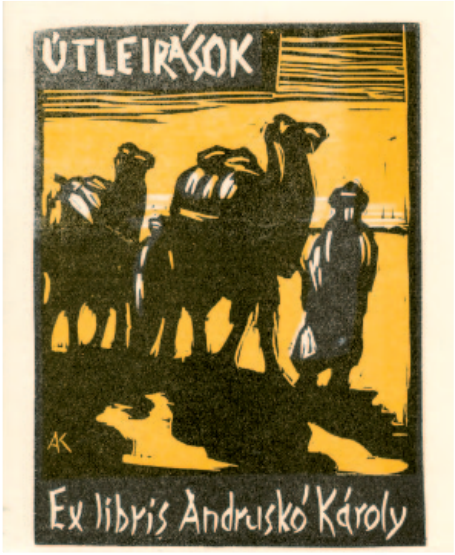

Andruskó Károly, ipsis, 64 x 86, X3, инв. бр. 143

Ђорђе Андрејевић Кун, Josip Broz Tito (1949. или 1956) 57 x 95, X1

Растко Ћирић, Tatjana Kitanović (2004) 65 x 65, CRD

Богдан Кршић, Бранко Вукојчић (2005) 80 x 93, C3+C5

листић, а чувени су и екслибриси Александра Цинцар-Марковића, министра иностраних послова Краљевине Југославије, који је Немцима потписао капитулацију 1941. године и академика Милоша Н. Ђурића, класичног филолога, филозофа и преводиоца, за којег је Миленко Д. Ђурић 1927. дизајнирао екслибрис са призором слепог гуслара.

Врхунац у развоју екслибриса у Словенији и Хрватској постигнут је после 1918. године, појавом бројних значајних сликара и графичара. Посебне заслуге у развоју и популарисању екслибриса припадају удружењу загребачких и љубљанских уметника (са седиштем у Загребу): као манифестацију културног панславизма Удружење графичких умјетника, на иницијативу и залагање највреднијег промотера културе екслибриса и потпредседника Миленка Д. Ђурића, организовало је прву свесловенску изложбу екслибриса 1929. године, на којој је око 100 уметника из Југославије, Бугарске, Чехословачке и Пољске изложило преко 400 радова, што је имало великог одјека, нарочито у свету, прво на Свесловенској графичкој изложби у Варшави, а затим на Међународној изложби екслибриса у Лос Анђелесу 1934. године.

„После Другог светског рата употреба екслибриса није била широко распрострањена у Србији и Југославији, али током 50-их и 60-их направљени су неки занимљиви екслибриси које је вредно овде забележити. Сликар и графичар професор Бошко Карановић (*1924) направио је бројне екслибрисе, а од тога дрворезни за свог пријатеља и колегу проф. Раденка Мишовића (...) Ђорђе Андрејевић Кун (1904–1964), сликар и графичар, револуционар и академик, израдио је десетину екслибриса пре Другог светског рата, али је остао запамћен по онима направљеним касних 60-их за Јосипа Броза Тита (1892–1980). Дрворез у две боје штампан је у плавој и браон верзији. Његова слика симболише пет југословенских народа како заједнички граде 'новог човека' и нову државу" (Осић 1999: 5).

Веће интересовање за екслибрисе јавља се шездесетих година 20. века, а међу уметницима предњачи графичар Андрушко Кароль из Сенте који је израдио, највише у техници дрвореза и линореза, 4.379* екслибриса и излагао их на преко стотину светских изложби. У Београду је 80-их година про-

* Према попису који је саставио Андрушко Кароль, а који нам је на увид дао Растко Ћирић 2011. године.

then the bookplate made for Mihajlo S. Petrov, the founder of the Graphic Department at the Academy of Applied Arts in Belgrade and Serbian graphic arts pioneer, the bookplate for Miodrag Ibrovac, a writer and translator (the bookplate was made by Dušan Janković), the gift-label of Mihajlo Pupin, the physicist, inventor and professor of theoretical physics at the Columbia University in New York (it was engraved in each book, but did not contain an inscription, which had to be added later by hand or machine, below the illustration). Đura Tabaković, a lawyer and judge in Budapest, and Vasa Stajić, a famous writer and public figure from Novi Sad, also had their own bookplates. Among the famous ex-libris should undoubtedly be mentioned the ex-libris made for Aleksandar Cincar-Marković, the Minister of Foreign Affairs of the Kingdom of Yugoslavia who signed the capitulation to the Germans in 1941, and the bookplate for the academician Miloš N. Đurić, a classical philologist, philosopher and translator, which was made by Milenko D. Đurić in 1927 and which contained the image of a blind *gusle*[**]-player.

The peak in the development of bookplates in Slovenia and Croatia was reached in the years after the 1918, with the emergence of a number of significant painters and graphic artists. Special merits in the development and popularization of ex-libris belong to an association of Zagreb and Ljubljana artists (with the headquarters in Zagreb): in order to promote cultural panslavism, the first Pan Slavic Exhibition of Ex-Libris was organised in 1929 by the Association of Graphic Artists, under the initiative and with the support of its vice-president and the most notable promoter of the culture of ex-libris, Milenko D. Đurić. The exhibition hosted 400 works of around 100 artists from Yugoslavia, Bulgaria, Czechoslovakia and Poland and it had much response, especially abroad, firstly at the Panslavic Exhibition of Graphic Arts in Warsaw, and then at the International Ex-Libris Exhibition in Los Angeles in 1934.

"There was not a widespread use of ex-libris in Serbia and Yugoslavia after the Second World War, but during the 1950s and 1960s some interesting bookplates were made which are worth recording here. The painter and graphic artist Professor Boško Karanović (*1924) made a number of bookplates, of which

[**] The *gusle* is a single-stringed musical instrument traditionally used in the Dinarides region of the Balkans.

Жељко Ђуровић, *Љубав у БГ.* / Benoît Junod (1995) 160 x 150, C3+C4

Растко Ћирић, Bettina Burch (1996) 104 x 126, X3

Жељко Ђуровић, ipsis / Salon del Libro (1989) 95 x 130, C3/2

Милош Ћирић, Никола Петровић Његош (1994) 60 x 60, CRD

Keisuke Serizava, 59 x 46, K3

Jaozo Macumi, 86 x 61, X1/5

Šigeru Hacujama, 88 x 88, X1/7

Henning Mittendorf, ipsis (2009) 95 x 130, CAD, инв. бр. 485

шлог века порасло интересовање за екслибрисе и поводом тога осмишљене су бројне изложбе и предавања, док су многи професори на уметничким академијама позивали ауторе и иницирали стварање екслибриса. Године 1987. Растко Ћирић организовао је изложбу књижних листића под насловом *Имаше ли свој екслибрис?*, 1990. следила је изложба јапанских екслибриса из колекције Часлава Оцића, а проф. Богдан Кршић обликовао је неколико екслибриса за сопствену библиотеку. Професор Милош Ћирић израдио је неколико екслибриса, а 1994. направио је хералдички књижни листић за принца Николу Петровића Његоша (Види: Осић 1995: 20).

Аутори из Србије активно учествују на међународним и страним конкурсима и освајају награде на њима: Жељко Ђуровић освојио је 1991. награду у Торину, Растко Ћирић добио је награду у Медону у Француској 1994, када и Петар Гајић у Пољској.**

Изложба екслибриса из приватне колекције швајцарског дипломате Беное Жиноа, који се службено доселио у Београд, окупила је око себе многе колекционаре, уметнике, библиофиле, историчаре и љубитеље уметности. Догађај је те 1994. године био подстицајан за стварање Екслибрис друштва Београд, које је неколико месеци касније примљено у ФИСАЕ, Међународну федерацију екслибрис друштава. Екслибрис друштво Београд издаје двојезични (српско-енглески) *Ex libris letopis / Ex Libris Chronicles* (првобитно *Bilten / Newsletter*, потом *Ex libris bilten / Ex Libris Newsletter*) од 1996. то 2006. године. Са овим удружењем започето је ново поглавље обликовања, сакупљања и истраживања екслибриса у овом делу Европе, док је са *Светом екслибриса* – изложбама и каталозима, широко распрострањено визуелно искуство и изнето пред јавност, охрабрујући уметнике да наставе и развију свој талент у стварању екслибриса.

Од тада почиње нова фаза у обликовању, сакупљању и истраживању књижних листића на овим просторима, које се проширило и употпунило оснивањем Екслибрис друштва Војводине почетком 1997. године, организовањем

** Од тада се број наших уметника као учесника на међународним конкурсима и изложбама у иностранству, знатно повећао, као што се, мада далеко од реципрочне сразмере, повећао и број међународних конкурса и изложби код нас.

a woodengraved ex-libris for his friend and colleague Professor Radenko Mišević (...)Đorđe Andrejević Kun (1904–1964), the painter and graphic artist, revolutionary and academician, made about half-a-dozen ex-libris before the Second World War, but he is best remembered for the ex-libris he engraved in the late 1960s for Josip Broz Tito (1982–1980). The two-colour woodcut was printed in blue and brown versions. Its image symbolises the five Yugoslav nations building together the 'new man' and new state." (Ocić 1999: 5).

Increasing interest in ex-libris appeared in the sixties of the 20th century, when Andruško Karolj from Senta became the leading figure among graphic artists with his 4379*** ex-libris created using the technique of woodcut and linocut and which were exhibited at more than a hundred of international exhibitions. In Belgrade of the 1980s there was a growing interest in ex-libris and as a result of that numerous exhibitions and lectures were organised, while many professors at art academies publickly called for and initiated the creation of bookplates. In 1987 Rastko Ćirić organized the exhibition of bookplates entitled *Do you have your ex-libris?*, which was followed in 1990 by the Japanese Ex-Libris Exhibition from the collection of Časlav Ocić. Professor Bogdan Kršić designed several ex-libris for his own library, and Professor Miloš Ćirić, who also created several ex-libris, made in 1994 a heraldic bookplate for the Prince Nikola Petrović Njegoš (cf.: Ocić 1995: 20).

Authors from Serbia actively participate in international competitions and so far have won several important prizes: Željko Đurović received the award in Turin in 1991, and Rastko Ćirić won the award in Medon, France, in 1994, the same year when Petar Gajić received the prize in Poland.****

The exhibition of ex-libris in 1994 from the private collection of Swiss diplomat Benoît Junod, who officially moved to and lived in Belgrade in 1990s, was a crucial gathering place for many collectors, artists, book collectors, historians and art lovers. The event was an incentive for the creation of Belgrade Ex-Libris Circle the very same year, which was several months later admitted to FISAE,

*** According to the list made by Andruško Karolj himself, which, with the kind assistance from Rastko Ćirić, we could consult in 2011.

**** Since then, the number of Serbian artists who participate at international competitions and exhibitions abroad has increased considerably, as well as the number of international competitions and exhibitions held in our country, though far from some balanced reciprocity.

Andrejs Māris Eizāns, S. Bbehrov (2008) 43 x 106, X3, инв. бр. 484

манифестација, односно бијенала и изложби у Панчеву, Новом Саду и Београду које, крајем прве деценије 21. века, враћају популарност коју је култура екслибриса задобила 90-их година прошлог века у Београду.

Дуги низ година проучаваоци визуелне културе ослањају се на дела Љубомира Дурковића-Јакшића, Дејана Медаковића, Лазара Чурчића, Богдана Т. Станојева и Часлава Оцића, као референтна у овој области, док се институционално проучавање, колекционисање и популарисање књижних листића све више устаљује добијајући кредибилитет напором кустоса, библиотекара, уметника и других стручњака у Музеју Војводине (Мустеданагић 2005; 2006), Музеју града Новог Сада (Буловић 2012), Библиотеци Матице српске, Градској библиотеци Новог Сада, Градској библиотеци Београда, Музеју историје Југославије, Историјском архиву Панчево (Jakšić 2010), те у екслибрис и другим удружењима као што је Балканкулт фондација (Vujadinović 2011). У вези са овим значајно је споменути да је Екслибрис друштво Војводине, на иницијативу његовог председника Душана Салатића, крајем 2009. године све пристигле и изложене радове (отиснуте у четири оригинална примерка), са Првог међународног конкурса које је Друштво организовало (Салатић 2009), поклонило Матици српској, Музеју града Новог Сада и Музеју Војводине који је, такође, почаствован и поклоњеном изложбом са првог међународног екслибрис бијенала одржаног у Историјском архиву у Панчеву, на иницијативу Милана Јакшића, графичара и директора овог архива.

the International Federation of Ex-Libris Societies. Belgrade Ex-Libris Circle published a bilingual (Serbian-English) *Ex libris letopis / Ex Libris Chronicles* (initially *Билтен / Newsletter* and later *Ex libris bilten / Ex Libris Newsletter*) from 1996 to 2006. With this association a new chapter in bookplate collecting and studying was established in this part of Europe, while *Свет екслибриса* (*The World of Ex-Libris*), a series of exhibitions and catalogues, brought to the public the worldwide visual experience and in doing so encouraged artists to continue to harness their talent in ex-libris creation.

Henceforth, a new phase started in the creation, collection and study of bookplates in this region, which was expanded and enhanced by the establishment of the Ex-Libris Association of Vojvodina in early 1997, and by the organisation of various events, such as biennales and exhibitions in Pančevo, Novi Sad and Belgrade, which by the end of the first decade of the 21st century managed to bring back the popularity which the culture of ex-libris had gained in the 1990s in Belgrade.

For many years now, the scholars of visual culture have regarded the works of Ljubomir Durković-Jakšić, Dejan Medaković, Lazar Čurčić, Bogdan T. Stanojević and Časlav Ocić as fundamental in the field. Meanwhile, the institutional research, collecting and popularisation of bookplates have gained firm ground and increasing credibility by the concerted efforts of curators, librarians, artists and other professionals working at the Museum of Vojvodina (Mustedanagić 2005; 2006), Novi Sad City Museum (Bulović 2012), the Library of Matica Srpska, Novi Sad City Library, Belgrade City Library, the Museum of Yugoslav History, Pančevo Historical Archives (Jakšić 2010), in the ex-libris associations and in other associations such as the Balkankult Foundation (Vujadinović 2011). With reference to this, it is important to mention that in late 2009 the Ex-Libris Association of Vojvodina, under the initiative of its Chairman Dušan Salatić, donated all the received and accepted bookplates (engraved in four original copies) of the First International Competition organized by the Association (Salatić 2009), to the Matica Srpska, Novi Sad City Museum and the Museum of Vojvodina. The Museum of Vojvodina was also honored with the donation of the works exhibited at the First International Ex-Libris Biennale held at Pančevo Historical Archives, under the initiative of Milan Jakšić, the graphic artist and director of this institution.

МИЛОРАД ПАВИЋ ДО САДА... У ЛИСТОМ БРУНОВСКОЈ. АЛИ БУДУЋНОСТ НИЈЕ Н ЕВЕСТА И НЕ ПИТА МНОГО ХОЋЕМО ЛИ ЈЕ ИЛИ ЈЕ НЕ ЋЕМО. НАДАЈМО СЕ ДА ЋЕ ОНА И УБУДУЋЕ ДОНОС ИТИ, ОСИМ БОМБИ И РАТОВА, И МНОГО ЛЕПОГА КАО С ИЗГОВАРАТИ ДЕВИЗУ, АКО ЈЕ БУДЕ, ИТД. ИТД. ЈА БИХ, НАРАВНО, МНОГО ТЕ НОВЕ ТЕХНОЛОГИ ЈЕ БУДУЋНОСТИ ДАО ЗА ЈЕДНУ КЊИГУ ОБЕЛЕЖЕН С-CD, НЕЋЕ ВИШЕ КРЕИРАТИ САМО СЛИКАР И, НЕГО, ПОРЕД ЊИХ, И КОМПОЗИТОРИ, П РОДУЦЕНТИ ВИДЕО-СПОТОВА И АНИМАЦИЈЕ, НАРУЧУЈЕТЕ КОД СВОГ ПРОДАВЦА КОМ ПЈУТЕРСКЕ ОПРЕМЕ И CD-ROM-А СВОЈ ЗНАК УТИСНУТ У ПЛОЧУ. А ТАЈ ЗНАК, Т САМ ДИСК УЗ ПОМОЋ САСВИМ Н ОВЕ И КОМПЈУТЕРСКОЈ УПОТРЕБИ ПРИМЕРЕНЕ ТЕХНОЛОГИЈЕ. ТО ЗНАЧ С-CD, И УНОСИЋЕ СЕ КАО ЈЕДИ НИ ЗНАК ИНДИВИДУАЛНОГ ИДЕНТИТЕТА КОМПАКТ ДИСКА БРИС ЋЕ ДОБИТИ, КАКО МИ СЕ ЧИНИ, БРАТА-БЛИ ЗАНЦА КОЈИ ВИШЕ НЕЋЕ НО УКРАС НА КОРИЦАМ А МНОГИХ КЛАСИЧ НИХ БИБЛИОТЕКА. АЛИ СЕ РАЧВА. ЈЕДН ИМ ДЕЛОМ ЕКСЛ ИБРИС ЋЕ И ДАЉЕ Е ЕКСЛИБРИ П РЕД ЈЕДНОМ С НАЛАЗИ П ЖЕ РЕЋ И СА С ИГУРНОШ С ТАЗОМ КОЈА ОПСТАЈАТИ КАО Д... А НАС С ЋУ АА С Е МО У ИСТО ВРЕМЕ, ЕКСАН СИТИ ТО ИМЕ. БИЋЕ ТО ЕК У ПОСЕДУ ЈЕДНОГ ВАСИНИКА НА И АА ЋЕТЕ ЈЕДНОГ ДАНА МОЋИ АА ЈУ НОВИ САБРАТ СТАРОГ ЕКСАНБРИСА, ЕК ФИЛМСКИ РЕДИТЕЉИ, ГАУМЈИ ЧИЈИ ЋЕ ГАА

up to now. ... Milorad Pavić

but the future is not a bride and she does not care
the motto if there be any, and by many others. I would, of course, gladly trade many of
s new ex-cd will no longer be created by
painters alone, but also by composers, v
puter equipment and cd-roms deal
er a disc with your own mark engra
ividual identity of a compact d
isc in the possession of an owne
d it will be inscribed onto th
e disc by the use of a brand
ave, as it seems to me, a
twin brother who will
s of many classic lib
rary collections. b
e ex-libris will c
ontinue to sur
x-libris sta
nds before
say wi
th cert
today we
ainty th
at the e
a forked roa
can
d. in part, th
ive as a decorat
e ex-libris will c
ut at the very same t
ontinue to sur
ion on the cover
no longer carry that na
rary collections. b
ime, the ex-libris will h
new computer-based technol
ut as the only sign of the ind
ogy as the only sign of the ind
r. this means that one day you w
ividual identity of a compact d
ill be able to order from your com
ved onto it. and this label, this new b
isc in the possession of an owne
puter equipment and cd-roms deal
rother of the old ex-libris, that is, thi
ideo clip and animation producers, film di
er a disc with your own mark engra
s new ex-cd will no longer be created by
rectors, actors whose voices would speak
painters alone, but also by composers, v
f these new technologies of the future for jus
the motto if there be any, and by many oth
t a single book with bruno vsky bookplate. bu
ers. i would, of course, gladly trade many o
s, many beautiful things as well, as she used to do
t she will continue to bring, besides bombs and war
whether we want her or not. let's just hope tha

Библиографија / Bibliography

Ацовић, Драгомир М., *Хералдика и Срби*, Београд: Завод за издавање уџбеника, 2008.

Бернард, Малколм, Шта је визуелна култура?, *Златна греда* 15-16 (2003): 38–41.

Bratulić, Josip, *Hrvatski ex libris*, Zagreb, b. g.

Буловић, Гордана, Стручна библиотека и фармацеутски екслибрис у Збирци фармације у Музеју града Новог Сада, *Годишњак Музеја града Новог Сада* 5 (2012): 55–65. (у припреми)

Vučković, Branislav, U poseti kod Karolja Andruška, *Ex libris bilten / Ex libris Newsletter* 7 (1999): 19.

Vujadinović, Dimitrije (ur.), *Tribel III – Trijenale balkanskog ekslibrisa. The Danube – Route of Culture (Ex-libris for intercultural dialogue)*, Beograd: Balkankult fondacija, 2011.

Vujaklija, Ljubomir, Complete Ex-Libris, *Ex libris bilten / Ex libris Newsletter* 7 (1999): 11–14.

Gavarić, Dragoljub, Ljubomir Durković Jakšić, *Ex libris bilten / Ex libris Newsletter* 7 (1999): 15–16.

Давидов, Динко, *Српска графика XVIII века*, Нови Сад: Матица српска, 1978: 231–2.

Дурковић-Јакшић, Љубомир, *Прилог проучавању екслибриса код Срба*, Зборник 11, Београд: Музеј примењене уметности, 1967.

Дурковић-Јакшић, Љубомир, Екслибрис Марка Сервијског (Прилог историји српског екслибриса), *Библиотекар* 4-6 (1974): 59–63.

Ђилас, Гордана, *Ђурић, Миленко Д.*, у: *Српски биографски речник* 3, Нови Сад: Матица Српска, 2007: 652–653.

Đurović, Željko, Complete Ex-libris, *Bilten / Newsletter* 6 (1999): 11–14.

Žino, Benoa, Bogdan Kršić i Ilija Knežević (prir.), *Vlasnici ekslibrisa / Ex-libris & their Owners*. Svet ekslibrisa / The World of Ex-libris, Beograd: Ekslibris društvo Beograd, 1995.

Žino, Benoa, Bogdan Kršić, Ilija Knežević (prir.), *Istorijska retrospektiva* I / *A historical retrospective* I. Svet ekslibrisa / The World of Ex-libris, Beograd: Ekslibris društvo Beograd, 1995a.

Žino, Benoa, Portret jednog knjižnog listića – Ekslibris maršala Tita, *Bilten* 4 (1998): 12–13.

Zimmermann, Walther, *Exlibris (Bucheignerzeichen) deutscher Apotheker*, Stuttgart 1925.

Iz zbirke Bogdana Stanojeva, *Ex libris bilten / Ex libris Newsletter* 7 (1999): 18.

Jakšić, Milan (ur.), *Treći međunarodni bijenale Ex Libris Pančevo 2010 – Dunav / The third International Biennial Ex Libris Pančevo 2010 – Danube*, Istorijski arhiv u Pančevu, 2010.

Klajn, Ivan, Kako se piše ekslibris?, *Ex libris bilten / Ex libris Newsletter* 7 (1999): 2–3.

Knežević, Kosta D., Nepoznati ekslibris kralja Aleksandra I Karađorđevića, *Ex libris bilten / Ex libris Newsletter* 10 (2001): 4.

Knežević, Kosta D., An unknown ex-libris of King Alexander I Karadjordjević, *Ex libris bilten / Ex libris Newsletter* 10 (2001): 5.

Kršić, Bogdan, *Grafika, crteži za grafiku*, Nikšić: Galerija Nikola I – Centar za kulturu, 1997.

Munitić, Ranko, Ekslibris i kako ga čitati, *Ex libris letopis* / *Ex Libris Chronicles* 20 (2006): 22–23.

Mustedanagić, Lidija, O ekslibrisima, pečatima i zapisima u Zbirci stare i retke knjige Muzeja Vojvodine, *Рад Музеја Војводине* 46 (2005): 279–300.

Мустеданагић, Лидија, *Свет књиге*, Нови Сад: Музеј Војводине, 2006: 10–14.

Ocić, Časlav *Ekslibris u jugoslovenskim zemljama*, u: *Jugoslovenski ekslibris*, Svet ekslibrisa / The World of Ex-libris, Beograd: Ekslibris društvo Beograd, 1995: 8–23.

North Lee, Brian, A message from Stanley Hanuman to his Belgrade friends, *Ex libris bilten/Ex libris Newsletter* 7 (1999): 22.

Ogorelica, Miroslav, *Ex libris – mala stvar velike simboličke snage*, b. m., b. g.

Ocić, Časlav, Prilog za istoriju srpskog ekslibrisa – Kraljevski ekslibris, *Bilten / Newsletter* 6 (1999): 15–16.

Ocić, Časlav, Ekslibris u srpskim zemljama (Ex-Libris in the Serb Countries), *Treasures of Serbia* 3 (april 1999): 1–8.

Pavić, Milorad, *Ekslibris ili Ex-CD*, у: Ćirić, Rastko (prir.), *Zbornik o ekslibrisu*, Beograd: Ekslibris društvo Beograd – Fakultet primenjenih umetnosti – Kotur i ostali, 2007: 253.

Попов, Душан, *Сшанојев Т. Боїдан*, Енциклопедија Новог Сада, књ. 26, Нови Сад: Новосадски клуб – Градска библиотека, 2005: 179–181.

Salatić, Dušan, Pečatni ekslibrisi Save Tekelije, *Ex libris letopis* / *Ex Libris Chronicles* 14 (2003): 17.

Salatić, Dušan (ur.), *Prvi međunarodni konkurs Ekslibris društva Vojvodune*, Novi Sad: Ekslibris društvo Vojvodine, 2009.

Салатић, Душан, *Екслибриси Миленка Д. Ђурића*, Кровови – часопис за културу, науку и уметност 79-80 (2012): 203–205.

Станојев, Богдан Т., *Војвођански екслибриси*, Нови Сад: Архив Војводине, 1999.

Ćirić, Miloš, Ekslibris za Nikolu Petrovića Njegoša, *Bilten / Newsletter* 6 (1999): 17–18.

Ćirić, Miloš, Ex-libris for Nikola Petrović Njegoš, *Bilten / Newsletter* 6 (1999): 19.

Ćirić, Rastko, Eksperimentalni ekslibris – mogući pravci u kreiranju knjižnog listića, *Ex libris letopis* 18-19, Beograd: Ekslibris društvo Beograd, 2005: 8–10

Ćirić, Rastko, Eksperimentalni ekslibris – Lentikularni ekslibris, *Ex libris letopis* / *Ex Libris Chronicles* 18-19, Beograd: Ekslibris društvo Beograd, 2006: 14.

Ćirić, Rastko (prir.), *Zbornuk o ekslibrisu*, Beograd: Ekslibris društvo Beograd – Fakultet primenjenih umetnosti – Kotur i ostali, 2007.

Ćirković, Snježana, *Biblioteka Zaharija Orfelina*, Beograd: Pravoslavni bogoslovski fakultet (u pripremi za štampu)

François Rabelais...le délure verbal et l'ex-librus. Connaissance de l'Ex-Libris 8. L'ex-libris française n°192. Nancy Cedex: Association Française pour la Connaissance de l'Ex-Libris, 1994

Hozo, Dževad, *Umjetnost multioriginala – Kultura grafičkog lista*, Mostar: Prva književna komuna, 1988.

Каталог / Catalogue

ПАНОИ / PANELS:

Најстарији познати екслибриси / The earliest known bookplates

Емајлирана таблица из библиотеке Аменофиса III
Albrecht Dürer, Willibald Pirkheimer (око 1500) 172 x 120, X1*
Хералдички екслибрис Андреаса Комеса Хадика (1763) 67 x 110, C2
Johann Ernst Mansfeld, Марко Ђурковић Сервијски (1774) 77 x 105, C2

Рукописни, печатни екслибриси и суперекслибриси / Hand-written bookplates, stamped bookplates and supralibros

Рукописни екслибриси:
Сија божественаја књига мне Рада Петровича Његоша на 1826.
3. Орфелин
Латински стиховани екслибрис Ђорђа Новог

Печатни екслибриси:
Библиотека принца Божидара Карађорђевића
Сава Тјукули (Текелија)
Књижница Текелијиног завода
Из библиотеке Александра З. Јовичића
Из збирке Душана Ј. Поповића
Библиотека главнокомандујућег штаба Руске армије
Ex libris Radovan Popović
Ex libris medicinae akademika Berislava M. Berića
Библиотека за позајмицу књижаре Славија, Нови Сад
Ex libris Minojlović
Манастир Мала Ремета
Zoni Fabián
Библиотека јеромонаха Макарија Ђорђевића, студ. теолог.
Библиотека – збирка – архива Жарко Димић, Ср. Карловци
Књижница српског учитељског конвикта
Z knižnice Pavla Kováča uč. v Pivnici
Biblioteka familije Rajačić

Суперекслибриси:
Иницијал Михајла Обреновића
Иницијал Александра Обреновића

Краљевски, династички, принчевски и државнички екслибриси / Royal, dynastical, princely and national bookplates

Петар Петровић Његош (око 1833) 55 x 55
Божидар Карађорђевић
Дворска библиотека Обреновића (око 1870) 65 x 45, L
Дворска библиотека Обреновића (после 1882) 65 x 45, L
Бранко Таназевић, Дворска библиотека Карађорђевића (око 1920)
Марија Карађорђевић, Принц Томислав (1928)
Марија Карађорђевић, ipsis.
Ђорђе Чарапић, Краљ Александар I Карађорђевић (1921) 65 x 45, L
Суперекслибрис Михајла Обреновића
Суперекслибриси Милана Обреновића

* Листа скраћеница за технике штампе, које су овде коришћене, налази се накрају каталога.

Sztrechay Pal, 94 x 110, C3, инв. бр. 218

Суперекслибриси Александра Обреновића
Милош Ћирић, Никола Петровић Његош (1994) 60 x 60, CRD
Ђорђе Андрејевић Кун, Josip Broz Tito (1949. или 1956) 57 x 95, X1

Љубомир Дурковић-Јакшић / Ljubomir Durković-Jakšić
Петар Петровић Његош (пре 1833) 55 x 55
Библиотека православне општине шибеничке (осн. 1834) 58 x 28
Milan Rešetar, 60 x 100
M. S. Yovanovitch, 50 x 70
M. C. Јовановић, 70 x 80
M. Lordonnois, Milko Vesnitch (1918) 50 x 75
Народна библиотека, 70 x 50
Ђоко Мазалић, 95 x 85
Ђорђе Андрејевић Кун, Josip Broz Tito (1949. или 1956) 57 x 95, X1 (две верзије)
Viktor Novak, 52 x 60
Ludovici Comitis Sermage, R=35
Barun Turković, 40 x 50
Suedslavische Bibliothek Gerhard Gesemann, 80 x 120
Драгослав М. Петковић, 50 x 75
Johan Franz Ernst, 53 x 95
Johan Franz Adam Zobel, 57 x 95
Ludvig Graf Waldbott von Vasenheim, 55 x 110
Дворска библиотека Обреновића (око 1870) 65 x 45, L
А.(лександар) Цинцар-Марковић (око 1930) 130 x 107, P3
Dimitrije Mitrinović, 55 x 40
Milutin Stephanowitsch (две верзије), 70 x 70
Ђока Мијатовић, 90 x 45
Serijski ekslibris: Poklon biblioteci (dve verzije), 60 x 80 и 60 x 90
Serijski ekslibris: Ajándékul a könyvtárnak, 60 x 90
J. H., Bibliotheque du Chateau de Chaltraik, 95 x 60

Миленко Д. Ђурић / Milenko D. Đurić (Gjurić)
Милош Ђурић (1927) 70 x 130, X1
Milica Moč (1927) 75 x 100, X1
M. D. Gjurić (1922) 45 x 55, X1
(Иван) Максимовић (1922) 75 x 115, X1
M. D. Gjurić (1927) 65 x 105, X1
A. Akšamović (1922) 57 x 112, X1
J. Dlabač (1922) 75 x 100, X1
Radoslav Bačić (1922) 70 x 110, X1
Dr Stojanović (1922) 80 x 145, X1
R. Šram (1925) 86 x 120, X1
Ivana (1929) 87 x 120, X1
Ivo Sic (1928) 80 x 120, X1
K. Водичка (1922) 70 x 110, X1
Lj.(ubo) Wiezner (1922) 80 x 120, X1

Богдан Т. Станојев / Bogdan T. Stanojev
Bartseily, Dr. Vasilj Biga (1920) 52 x 111, C3, инв. бр. 274
Margarete Weinberg, 75 x12, L, инв. бр. 304
Historicky seminar Komenskeho university v Bratislave, 97 x127, X1, инв. бр. 279
1962 Dom ksiazki dni Wroclawia, 74 x 12, X1, инв. бр. 285
Wydawnictwo Wiedza Powszechna, 70 x 110, C2, инв. бр. 282
Biblioteka Glowna Universytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu, 74 x 85, X1, инв. бр. 284
Leon Ruzicka, 75 x 110, L, инв. бр. 169
Georgi Belianski, 70 x 80, C3, инв. бр. 177
Dom knjiga Poznanj, 50 x 70, C2, инв. бр. 123

Nikša Stipčević, 87 x 105, C3, инв. бр. 216

Nada Berić, 50 x 70, C3, инв. бр. 137
M. Zoli, 33 x 55, X3, инв. бр. 178
Vuković Lazar No V 32, 78 x 70, C3, инв. бр. 165 i 128
Dr Paiva Boleo, 60 x 90, X1, инв. бр. 166
Nyutobies Ikafalvi Farkas Csalad Konyve, 73 x 104, C3, инв. бр. 266
Stana Pirc, 54 x 90, L, инв. бр. 267
Боривоја Миросављевића, 60 x 90, инв. бр. 153
Др Душан Попов, 55 x 75, X1, инв. бр. 154
Dr Lugosi Döme, 75 x 95, C3, инв. бр. 151
Ljubibratich, 30 x 40, C3, инв. бр. 114
Bibliotheca familiae Kovačević, 55 x 55, C3, инв. бр. 113
Dr. Mirko Kalmar, 45 x 60, X1, инв. бр. 119
Kerényi Imre, 70 x 85, C2, инв. бр. 120
Dr. Kertesz Denes, 55 x 80, X1, инв. бр. 121
Meis Ozren M. Radosavljević, 50 x 70, C2, инв. бр. 127
Pavel Kysela – Kulpin Ab Incunabulis, 100 x 120, X3, инв. бр. 124
Dr Sekulić Milan, 50 x 70, C3, инв. бр. 131
Младен Јосић, Васе Стајића професора, 80 x 120, C3, инв. бр. 130
Драгослава М. Петковића, 50 x 75, X1, инв. бр. 126
Gaal Csaba, 28 x 83, X3, инв. бр. 138
Karoly Pelikan, 80 x 100, L, инв. бр. 135
Из књига Љубомира Дурковића, 33 x 50, C2, инв. бр. 134
Калман А. Варади, Андрија Мирковић, 55 x 85, C3, инв. бр. 147
Б(оривоје) Вој(новић), ipsis, 60 x 90, инв. бр. 148
Büchler H., 70 x 120, L, инв. бр. 206
Dalla libreria del conte L(?)Budan, 60 x 75, C3, инв. бр. 155
Gyárfás Ödönné, 68 x 73, X3, инв. бр. 209
G. K. Conrad, 60 x 93, L, инв. бр. 232,
Leon Ruzicka, 50 x 70, C3, инв. бр. 191
Evica Keks, 85 x 115, C4, инв. бр. 210
A D Y21 (Академско српско друштво у Прагу), 50 x 60, C2, инв. бр. 211
Szeli Istvan, 70 x 50, X3, инв. бр. 212
Dr. Fenyves Ferenc, 50 x 65, X1, инв. бр. 213
Nikša Stipčević, 87 x 105, C3, инв. бр. 216
Д. Миленко Петровић, 95 x 143, L, инв. бр. 214,
Академик Чедомир Попов, 57 x 70, X1, инв. бр. 243
Dieses Buch Gehört, 60 x 75, X1, инв. бр. 230
Дворска библиотека Обреновића (после 1882) 35 x 60, C2, инв. бр. 236
Karl Robert Schäfer, 60 x 60, X1, инв. бр. 290
Ladislaus Duzetzky, 50 x 70, C3, инв. бр. 115 i 225
Puljaković Marija, 70 x 100, L, инв. бр. 220,
Dr Götz Werbrun, 74 x 100, C3, инв. бр. 221
Sztrechay Pal, 94 x 110, C3, инв. бр. 218
Dr G. Tabakovits, 60 x 95, L, инв. бр. 190
Стеван П. Вујков, 70 x 112, C2, инв. бр. 118

Андрушко Кароль / Andrusko Károly

Leo Arras, 43 x 83, X3, инв. бр. 136
Петар Терзић, 1999, 70 x 88, X3, инв. бр. 163
Csuka Zoltán, 69 x 93, X3, инв. бр. 111
Herczeg Ferenc, 55 x 88, X3, инв. бр. 112
Часлав Оцић, 63 x 85, X3, инв. бр. 122
Berta Laszló, 50 x 80, X3, инв. бр. 142
Andruskó Károly, 65 x 85, X3, инв. бр. 146
Andruskó Károly, 64 x 86, X3, инв. бр. 143
Földesdy József, 65 x 85, X3, инв. бр. 144
Galámbos Ferenc, 65 x 85, X3, инв. бр. 145
Gubás Ágota, 54 x 54, X3, инв. бр. 171
Buházi Dömötörné, 25 x 32, X3, инв. бр. 172

Andruskó Károly, X. OLIMPIA 1932 Los Angeles, 60 x 90, X3, инв. бр. 249

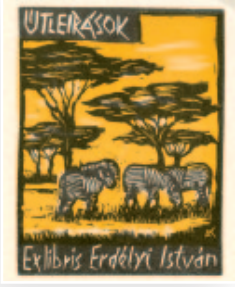

Andruskó Károly, Erdélyi István, 64 x 85, X3, инв. бр. 203

Растко Ћирић (2000) 67 x 85, X3, инв. бр. 275
Radnički univerzitet Subotica, 60 x 96, X3, инв. бр. 173
Ilin László, 60 x 70, X3, инв. бр. 174
Leo Arras, 58 x 71, X3, инв. бр. 175
Богдан Станојев, 45 x 76, X3, инв. бр. 176
Luise Arras, 22 x 25, X3, инв. бр. 179
Leo Arras, 22 x 30, X3, инв. бр. 180
Földesdy József, 65 x 84, X3, инв. бр. 184
Földesdy József, 65 x 84, X3, инв. бр. 183
Földesdy József, 65 x 85, X3, инв. бр. 185
Andruskó Károly, 66 x 86, X3, инв. бр. 186
Luise Arras, 58 x 98, X3, инв. бр. 187
Kovacs Joszef, 51 x 75, X3, инв. бр. 192
Roman Mihajlo, 43 x 72, X3, инв. бр. 188
P. F. 1999, Andruskó Károly, 60x95, X3, инв. бр. 196
Harsányi Éva, 64 x 86, X3, инв. бр. 194
Andruskó Károly, 65 x 85, X3, инв. бр. 204
Erdélyi István, 64 x 85, X3, инв. бр. 203
Andruskó Károly, 66 x 84, X3, инв. бр. 201
Bakos Margit, 52 x 63, X3, инв. бр. 207
Богдан Станојев, 54 x 89, X3, инв. бр. 199
Týpographia, Varnyú György, 78 x 94, X3, инв. бр. 208
Dr Vida Klára, 121 x 76, X3, инв. бр. 215
Dr Vida Klára, 94 x 46, X3, инв. бр. 219
Földesdy József, 64 x 85, X3, инв. бр. 228
XIX Takt-Temerin 1994, 104 x 74, X3, инв. бр. 222
Takt Temerin 1992, Hevér János, 90 x 77, X3, инв. бр. 234
IV. Olimpia London 1908, 60 x 90, X3, инв. бр. 245
V. Olimpia Stockholm 1912, 60 x 89, X3, инв. бр. 244
I. ΟΛΙΜΠΙΑΔΑ Athen 1896, 60 x 89, X3, инв. бр. 246
II. OLIMPIA – 1900. Paris, 60 x 89, X3, инв. бр. 247
III. OLIMPIA 1904. St. Louis, 60 x 90, X3, инв. бр. 256
OLIMPIA-DEC. 1906. Athen, 60 x 89, X3, инв. бр. 257
XIV. OLIMPIA 1948. London, 60 x 90, X3, инв. бр. 252
VII. OLIMPIA Antwerpen 1920, 60 x 90, X3, инв. бр. 253
XIII. OLIMPIA 1940, 60 x 90, X3, инв. бр. 254
XIII. OLIMPIA 1944, 60 x 90, X3, инв. бр. 255
IX. OLIMPIA Amsterdam 1928, 60 x 90, X3, инв. бр. 248
X. OLIMPIA 1932 Los Angeles, 60 x 90, X3, инв. бр. 249
XIX. OLIMPIA 1968. Ciudad Mexico, 60 x 90, X3, инв. бр. 250
XX. OLIMPIA 1972 München, 60 x 90, X3, инв. бр. 251
800 година манастира Хиландара – Часлав Оцић, 70 x 88, X3, инв. бр. 270
800 година манастира Хиландара – Растко Ћирић, 88 x 88, X3, инв. бр. 271
Сима Матић, 63 x 87, X3, инв. бр. 272

Љубомир Вујаклија / Ljubomir Vujaklija
Andrew and Judith Moore (1985) 63 x 65, C2
Irena Balat (1985) R=30, C2
Бранислава Чикић (1999) 25 x 72, C3
Dr Ivan Mirnik (1985) R=30, C2
Вера Јовановић-Дунђин (1984) R=30, C2
Радован Бунарџић (1984) R=30, C2
Dr Imre Bori (1992) 102 x 55, C2
Milica Đorić-Ivata (2005) 84 x 139, C2
Олга и Петар Микић, I проба (1992) 35 x 56, C2
Олга и Петар Микић, II проба (1992) 34 x 59, C2
Богдан Станојев (1976) 73 x 61, X1
Душан Миловановић (1978) R=60, X1
Zlatko Šešelj (1988) 38 x 64, X1
Вера Јовановић (1986) 56 x 96, X1

Љубомир Вујаклија, Часлав Оцић (1983) R=30, C2, инв. бр. 261; Бранислава Новаковић (1989) R=30, C2, инв. бр. 262; Barbara Smith-Demo (1985) R=30, C2, инв. бр. 263; Bosiljka Arsić (1987) R=30, C2, инв. бр. 264

Градимир Станић (1998) 86 x 118, X1
Радиша Гачић, две пробе, (1995) 30 x 50, X1
Макрам Акад (1988) 70 x 130, X3
Отац Методије Хиландарац (2002) 55 x 73, C
Часлав Оцић (1983) R=30, C2, инв. бр. 261
Бранислава Новаковић (1989) R=30, C2, инв. бр. 262
Barbara Smith-Demo (1985) R=30, C2, инв. бр. 263
Bosiljka Arsić (1987) R=30, C2, инв. бр. 264
Marija Mesner (1985) R=65, X3, инв. бр. 217
Драгиша Гачић (1983) 62 x 105, C2, инв. бр. 310
Богдан Станојев (1992) 86 x 77, X6, инв. бр. 200

Библиотека Матице српске / The Library of Matica Srpska
Frau Böske (око 1920), 85 x 103, C4
Božidar Jakac, Prof. Ivan Škern, 53 x 94, C4
Ancy, 46 x 73, C3
Љубомир Вујаклија, Bori Agnes (1988) 82 x 19, X1
Herm Wolfram, 100 x 68, C4
Vera, 35 x 50, C3
Arpad Hutter, 68 x 101, L
Marnitz Frigyes, 55 x 92, C3
Richard Stern, 70 x 90, C4+C5
Adolphi Reintz, 67 x 104, C2
Hanna Ruth Goldschmidt, 88 x 58, C3
Феодор Живковић, 70 x 108, X3
Mirko S. Stojnić, 89 x 118, L
Balogh Ferenc, 59 x 88, X3
Ani Sergio, 88 x 51, C3
Kesler Oscar, 47 x 70, X1
Martino Kocny, 70 x 85, C3+C5
Segő Judit, 74 x 104, C3
Paul Guttmann, 54 x 66, C4
Др Душан J. Поповић, R=39, X1
Др Душан J. Поповић, R=39, X1
Sótí Ferenc, 50 x 78, C3
Dr Carl Winterstein, 74 x 105, C3
Vermes Tibor, 54 x 76, C2
Dr Rudolf Schmidt, 50 x 58, C2
Lanzeritsch, 70 x 136, C2
Sándor László (две варијанте), 56 x 57, C2
Csernyei Böske, 53 x 79, L
Bottlik Tibore, 55 x 91, X1
Федора Бикар, 50 x 68, L
Dr Aleksandar i dr Vera Marković, 50 x 110, L
Szabó Mihály, 42 x 79, C2
Ing. Ivui Balogh, 60 x 78, L
Dr Fischer Leo, 50 x 90, C2
Библиотека Главног ђенералштаба Краљевине С.Х.С, 60 x 90, C2
Љубомир Вујаклија, ipsis, R=34, X1
Љубомир Вујаклија, Милана Бајкин, R=29, X1
Љубомир Вујаклија, Vladimir Bogdanović (1985) 40 x 60, C
Љубомир Вујаклија, Slobodan Nedeljković (1998) 83 x 100, C
Ex bibliotheca Chr. Got. Iocheri. (18. век) 57 x 80, C2
J. V. Selle., Kurt von Heningen, 74 x 100, C2
René de Batz (19. век) 35 x 54, C2
Erzfürstliches Stifft und Regulhaus zu Ynnsprugg, 55 x 70, C2
Thomas Philiph Earl de Grey, Wrest Park (19. век) 75 x 88, C2
Хералдички екслибрис из Бачке (18. век) 112 x 120, C2
P. Daniel, 49 x 80, C2
Georgius Adamus Reider (18. век) 84 x 98, C2
D. S. H. (18. век) 49 x 70, C2
Grafen von Blome (18. век) 50 x 80, C2

Mirko S. Stojnić,
89 x 118, L (БМС)

Dr Carl Winterstein,
74 x 105, C3 (БМС)

Федора Бикар,
50 x 68, L (БМС)

Фармацеутски екслибрис / Pharmaceutical bookplates
Zur bibliothek des Ferdinand Anton Giulein in Kindlingen gehörig
Рукописни стиховани екслибрис на латинском Ђорђа Новог
Ferencz Pronijevicz (1933) 63 x 60
Mr. pharm. Vojislav Popović, 42 x 25
Калман А. Варади, Андрија Мирковић, 75 x 118
М. Мздк, Апотекарска комора Краљевине С.Х.С. (око 1920) 75 x 118
Phil. dr Vladimir Šiffer, 67 x 80
Aufbewahrungsort Aus der Bibliothek des allgem österr. Apothekervereines, 105 x 50 (две варијанте)
Андрушко Кароль, Mr ph. Ilija Savkov (1972/73) 50 x 53, X3

Часлав Оцић / Časlav Ocić
Ivami Furusava, 87 x 67, C3
Šigeru Hacujama, 88 x 88, X1/7
Nao Ivasa, 33 x 48, C3
Jošio Kanamori, 57 x 73, X1/4
Takeo Kato, 53 x 59, X1/2
Sumio Kavakami, 75 x 60, X1/col
Šohači Kimura, 88 x 57, C2+C3+C4/col
Tokudžiro Kodžima, 62 x 52, K/3
Masao Maeda, 70 x 60, X1/4
Masao Maeda, 66 x 58, X1/4
Jaozo Macumi, 86 x 61, X1/5
Jaozo Macumi, 86 x 60, X1/4
Jaozo Macumi, 85 x 63, X1/4
Jaozo Macumi, 85 x 55, X2/3
Šiko Munakata, 85 x 92, X1/col
Koho Ouči, 50 x 50, X2/col
Koho Ouči, 50 x 50, X2/col
Koho Ouči, 50 x 50, X2/col
Jonedžiro Sato, 49 x 68, X1/3
Jonedžiro Sato, 75 x 85, X1/6
Hitoši Seimija, 101 x 63, X1/3
Kihačiro Šimozava, 55 x 80, X1/5
Juničiro Sekino, 93 x 60, X1/4
Keisuke Serizava, 59 x 46, K3
Teruo Takahaši, 78 x 71, X1/5
Takeo Takei, 70 x 46, X1/4
Genšiči Cukagoši, 70 x 52, M/7
Genšiči Cukagoši, 51 x 70, M/5
Genšiči Cukagoši, 101 x 70, X1/5
Keisuke Jamašita, 67 x 86, X1/col
Keisuke Jamašita 2, 160 x 74, X1/9
Tomikičiro Tokuriki, 98 x 67, X1,
Tomikičiro Tokuriki, 78 x 68, X1/4

Богдан Кршић / Bogdan Kršić
Bogdan Kršić (1976) 70 x 110, P1
Madlena i Philip Zepter (2008) 63 x 90, C3+C5
Madlena i Milan Janković (1996) 56 x 98, C3+C5
Вук Крњевић (1983) 50 x 50, X3
B. G. A. Novakovski (2002) 70 x 90, C3+C5
Француски културни центар у Београду (2001) 70 x 123, C3+C5
Poklon Bogdana Kršića (2002) 86 x 70, C3+C5
Ana Roger / Орфеј (2002) 68 x 90, C3+C5
Palmirani prize Soncino 2006, 67 x 52, C3+C7
Mürside Içmeli (2003) 64 x 84, C3
Бранко Вукојчић (2005) 80 x 93, C3+C5
Кршић (1994) 87 x 72, C3+C5

Ex libris (1953) 80 x 95, X3
Josef Burch (1996) 97 x 103, C3+C5
Nicola Ottria (2003) 88 x 117, C3+C5
(Б. Ж.) Velocipede erotique (2003) 95 x 108, C3+C5
Радиша Јанчић (2005) 98 x 137, C3+C5
Vera & Bata Deleon (2003) 72 x 117, C3+C5
B. Kršić (1975) 70 x 115, X1
Benoit Junod (1994) R=135, C3+C5
M. Mitchel (1995) R=135, C3+C5

Жељко Ђуровић / Željko Đurović
Тијана (Ђуровић), (1995) 160 x 85, C7+C4
Мој бисер / Diva (Đurović), (1995) 125 x 115, C7
Herman Wiesse (1996) 140 x 110, C7+C4
Salon del Libro / Đ.(urović) (1989) 95 x 130, C3/2
Gusle / (Mladen) Đurović (1986) 100 x 100, C3
24–28 settembre Torino 1991, 105 x 130, C3
Eva Eros / Benoît Junod (1994) 80 x 240, C7+C4
Mario de Filippis (1990) 65 x 100, C3
Hommage á Jacques Callote / Mario de Filippis (1992) 130 x 120, C7+C4
Praroditeljka – Lepenski vir / P. M. (1990) 110 x 125, C3+C7
Š. Sonja (1989) 65 x 75, C3
Đurović (1988) 50 x 80, C7+C4
Željko Đurović (1995) 130 x 130, C7
J. van Watershoot (1999) 90 x 70, C7
Yasuhiko Aoki (2005) 130 x 120, C7+C4
Anđeo močvare, 24–28 settembre Torino 1991, 100 x 130, C7
Dr G. Blum (2000) R=130, C7
M. Froidevaux (1996) 100 x 90, C7
Љубав у БГ. / Benoît Junod (1995) 160 x 150, C3+C4
M. P. (1990) 120 x 100, C7
Mario B(ralić) (2000) 90 x 70, C7
Benoît Junod (1994) 95 x 130, C4
Mario de Filippis (1992) 130 x 120, C7+C4

Беноа Жино / Benoit Junod
Peter Kl'účik, Benoît Junod (1996) 155 x 90, C3
Budimir Dimitrijević, Benoît Junod (2003) 96 x 71, C
Rastko Ćirić, Benoît Junod (1994), Digital: StartUpFile for Macintosh „Power Book"
Rastko Ćirić, Benoît Junod (1995) 99 x 82, CAD
Босиљка Кићевац, Беноа Жино (1993) 100 x 90, X3
Bosiljka Kićevac, Benoît Junod X3, 115 x 120
Bogdan Kršić, Benoit Junod (1994), R=135, C3+C5,
Bosiljka Kićevac, Benoît Junod (1994) 100 x 110, X3
Bosiljka Kićevac, Benoît Junod (1994) 115 x 115, X3
Будимир Димитријевић, Benoît Junod (2002) 80 x 83, C3+C5
Richard Shirley Smith, Benoît Junod (1993) 95 x 72, P1
Arkady Pugachevsky, Benoît Junod (1995) 99 x 71, X6

Екслибрис друштво Београд / Belgrade Ex-Libris Circle
Богдан Кршић, *RTS* (2008) 100 x 125, C3
Стефан Ерцеговић, *PTC* (2008) 130 x 130, CGD
Лазар Качаревић, *RTS* (2008) 90 x 130, CGD
Albin Brunovsky, *The Slovak Foundation* / *Matica Slovačka* (1987) 77 x 57, C3
Albin Brunovsky, *A devil of a go / Đavo razbrajalice* / Vilém Stránský (1987) 138 x 97, C3+C7
Albin Brunovsky, *Paradise* / *Raj* / Ivan Panenka (1995) 100 x 91, C3+C7

Растко Ћирић, ipsis (1976) 40 x 30, P1

Albin Brunovsky, *The Summer Love Story / Letnja ljubavna priča* (1991) 134 x 102, C3+C7
Будимир Димитријевић, ipsis (1998) 88 x 88, C3+C5
Ранка Лучић-Ранковић, Зоран Стаменковић (1998) 113 x 100, X3
Катарина Сметанова, Dušan Šutera (2003) 112 x 102, C3+C5+C7
Будимир Димитријевић, Benoît Junod (2003) 96 x 70, C
Ryoichi Murasawa, ipsis (2003) 85 x 71, S
Arpad Šalamon, ipsis (2003) 100 x 100, X3
Luigi Casalino, Benoît Junod (2000) 97 x 75, C3
Ryoshi Murasawa, ipsis (2000) 113 x 76, X1+C2/3
Takao Sano, Nanayo (2000) 114 x 70, X1/4
Blanka Votavovà, Mariček (1995) 104 x 105, C3+C4
Oleg Denisenko, MT (1995) 130 x 60, C
Hedwig Pauwels, Luc van den Briele (1001) 104 x 80, C3+C5
Lou Strik, Hans Welman (1994), 107 x 73, C2
Pietro Tarasco, Egisto Bragaglia (1994) 62 x 98, C3
Jon Mincu, Brian North Lee (1995) 116 x 83, C3

Франсоа Рабле / François Rabelais
Peter Ford, The British Library (1994) 115 x 78, C3+C5
Vitaly Moiseyev, W. E. Butler (1994) 82 x 118, X6
Stijn Mommen, Wendy Tormans (1994) 130 x 82, C3+C5
Hedwig Pauwels, Dr P Séjournant (1994) 125 x 96, C3+C5
Jan Van Herteryck, Prof. Werner Eikel (1994) 110 x 105, L
Gennady Vial, Luc van den Briele (1994) 127 x 93, C5
Simo Hannula, Simo Hannula (1994) 130 x 130, C3
Daniel Airam, Nathalie Pechoux (1994) 98 x 94, C3+C5
Michel Eisenzopf, Pierre Séjournant (1994) 120 x 100, C3
Michel Jamar, Dr Olivier Brin (1994) 79 x 112, P7
Frédéric Kuhlmann, Marc Kauffmann (1994) 109 x 83, C3+C5/col
Dominique Le Blaise, Pierre Séjournant (1994) 118 x 90, X3
Istvan Molnár, Faludy György (1994) 128 x 98, C3/2
Zoltán Ven, Mr. Pierre Séjournant (1994) 125 x 125, C2/2
Natalija Chernetsova, Utz Benkel (1994) 120 x 80, C3
Dmitrij Zinovjev, Jacques Pierre (1994) 120 x 80, C3
Hanna Glowacka, Janusa M. Szymanskiego (1994) 79 x 81, X6
Tomasz Maniewski, Musée d'Art et d'Histoire (1994) 130 x 113, C3+C4+C5
Horea-Dumitru Ungur, Herbert Schwarz (1994) 45 x 125, X2
Nina Kazimova, Vladimir Vereschtchgin (1994) 130 x 110, C3+C5/col
Alexandr Kuzmin, P. J. J. (1994) R=55, X2
Yuri Liukshin, Yuri Argo (1994) R=118, C4/col,
Yuri Nozdrin, C. Ros (1994) 119 x 99, C3
Dimitri Paltsev, Iou. Nozdrin (1994) 85 x 128, C3/C5
Dusan Janousek, Mudr. Vit Janousek (1994) 114 x 79, C4
David Bekker, Dr. Werner Daniel (1994) 136 x 107, C4+C7/col
Arkady Pugachevsky, Luc van den Briele (1994) 115 x 80, X6/6
Rastko Ćirić, Benoît Junod (1994) 60 x 123, S1

Растко Ћирић / Rastko Ćirić
Rastko Ćirić (1976) 40 x 30, P1
Stanislaw Szymanski (1982) 80 x 43, X3
Prof. Milivoj Grujić Elim (1983) 80 x 62, S
Vesna Ćirić (1986) 44 x 80, X1
Галерија Графички колектив (1987) 95 x 70, X1
Ian James Marshall (1987) 75 x 70, S
GoranSkrobonja (1993) 65 x 55, S
AstridJaime (1994) 126 x 82 mm, X3
B(rien) N(orth) L(ee) (1995) 70 x 89, S
Вања Краут (1995), 95 x 115, X3
Лена Стаменовић (1995) 44 x 54, CAD

Растко Ћирић, Norman Ashford / Biblioteka Saobraćajnog fakulteta u Beogradu (2002) 94 x 70, X3

Публикум / Publikum (1996) 87 x 55, CAD, P7
Bettina Burch (1996) 104 x 126, X3
Vasa Ćurčin (1997) 85 x 30, P7
Lorenzo Ghielmi (1997) 90 x 140, X3, S
Ђакон Ненад Илић (1998) 125 x 120, X3
Norman Ashford / Biblioteka Saobraćajnog fakulteta u Beogradu (2002) 94 x 70, X3
Ranko Munitić (2003) 54 x 54 + 54 x 54, CRD
Tatjana Kitanović (2004) 65 x 65, CRD
Светолик Мића Зајц (2004) 55 x 33, CGD
Alex Husic (2006) 57 x 70, CRD
Tamara Jerković (2006) 40 x 75, CRD
Dimitrije Vujadinović (2006) 77 x 37, CRD
Gordana Fajndović (2007) 95 x 70, CRD
C&K Roustan Delatour (2007) 111 x 63, CRD
Божидар Зечевић (2007) 60 x 78, CRD
Gordana Popović (1995) 56 x 59, S+P7

BalkanKult fondacija / Balkankult Foundation

Трибел I – Мосш:
Yannis Gourris, Θεδοροσ Χατζησαββασ (2002) 115 x 84, C2+C3+C6
Ivan Bachvarov, Balcan Political Club (2002) 130 x 102, C3+C5
Theodor Liho, Miroslav Bogdanov (2002) 127 x 125, CGD
Dragan Coha, ipsis (2002) 108 x 109, L
Dimo Kolev Kolibarov, Branko Nikolov / *The Bridge* (2002) 103 x 130, CGD
NN, Мюмюн Тахир (2002) 130 x 80, C4
Andruskó Károly, Mr Zoroslav Spevak (2002), X3

Tribel II – Hleb / The Bread:
Босиљка Кићевац, Милан (2006) 110 x 75, X3
Милан Атанасијевић, Vladimir Savić (2006) 110 x 80, CGD
Jan Wilker, karlssonwilker (2006) 123 x 125, CGD+U
Martin R. Baeyens, Gil Beumont (2006) 130 x 95, CGD
Yunus Günes, Yuniz Tanez (2006), 130 x 130, X2
Veronika Chernyadyeva, Olga K. (2006) 65 x 130, X3
Alagić Mujo, *Pekara Mujo* (2007) 95 x 130, C8
Roberta Pancera, EM (2007) 123 x 90, U
Шапавалај Змицер, Shapavalau Zmicer (2006) 90 x 118, C3
Yuriy Nozdrin, Agaath van Waterschoot (2007) 130 x 127, C3/col.

Tribel III – Dunav:
Маја Ердељанин, Dubravka Radisavljević (2011) 89 x 89, CGD
Чикеш Тамара, BalkanKult (2011) 128 x 128, CGD
Ovidiu Dumitru, *Cartograful* (2011) 125 x 120, C5
Павел Чањи, Nina, Mišo, Goca (2008) 70 x 84, C3
Ивана Видић, ipsis (2011) 100 x 68, CGD
Molnár Iscsu István, Balkancult fundacija (2011), 100 x 130, C3
Тијана Којић, TK (2011) 128 x 93, C3+C4
Александар Педовић, *Danube II* (2011), 90 x 60, CAD
Снежана Кезеле, *Blicken of Past* / Београд – BalkanKult fondacija Belgrade (2011), 130 x 130, CGD
Ulyana Turchenko, Fondacija BalkanKult (2011) 113 x 130, C7

Екслибрис друштво Војводине / Ex-Libris Association of Vojvodina

Мирослав Огорелица, Jelača (1999) 120 x 95, C3+C5
Мирослав Огорелица, Porodica Arlov (2000) 100 x 80, C3+C5
Мирослав Огорелица, Dejan (2000) 100 x 80, C3+C5
Мирослав Огорелица, Д(ушан) С(алатић) (2001) 55 x 55, X3

Molnár Iscsu István, Balkancult fundacija (2011), 100 x 130, C3

Маја Ердељанин, Dubravka Radisavljević (2011) 89 x 89, CGD

Yuriy Nozdrin, Agaath van Waterschoot (2007) 130 x 127, C3/col.

Ivan Bachvarov, Balcan Political Club (2002) 130 x 102, C3+C5

Martin R. Baeyens, Gil Beumont (2006) 130 x 95, CGD

Мирослав Огорелица, M. Tot (2001) 105 x 95, C3+C5
Мирослав Огорелица, Lukić (2002) 55 x 65, X3
Мирослав Огорелица, (Alagić) Mujo (2002) 57 x 65, C3+C5
Мирослав Огорелица, Kiki (2002) 50 x 70, C3+C5
Мирослав Огорелица, Z(oroslav) Spevak (2002) 120 x 100, mt
Мирослав Огорелица, Tatarka (2002) 110 x 100, C3
Мирослав Огорелица, Ivica, Kaća i Tina Butirić (2002) 107 x 95, C3+C4
Мирослав Огорелица, M. Бабић (2003) 55 x 75, C3+C4
Павел Чањи, Зорослав Спевак (1990) 95 x 115, C5

Први међународни конкурс Екслибрис друштва Војводине / The First International Competition of Ex-Libris Association of Vojvodina

Здравко Велован, ПТТ Србије (2009) 135 x 140, X3, инв. бр. 459
Andrejs Māris Eizāns, S. Bbehrov (2008) 43 x 106, X3, инв. бр. 484
Henning Mittendorf, ipsis (2009) 95 x 130, CAD, инв. бр. 485
Federica Fiorenzani, ipsis / Arti grafiche Colombo (2009) 99 x 130, инв. бр. 515
Hayk Grigoryan, Yan Li (2009) 100 x 130, C3+C6, инв. бр. 325
Fernando Javier Polito, ipsis / Arti grafiche Colombo (2009) 85 x 100, инв. бр. 356
Mariacarla Taroni, Prof. Sergio Ferretti (2009) 25 x 33, C2+CGD, инв. бр. 334
O. Gladys Munoz, Rotary Club Acqui Terme (2008) 50 x 55, X3, инв. бр. 404
Олгица Стефановић, Игић (2009) 70 x 96, CGD, инв. бр. 364
Vladislav Kvartalny, Norbert Hillerbrandt / *The Lemuria Flower* (2009) 145 x 150, C3+C5+C6, инв. бр. 322
Akhisa Nakano, Albin Brunovsky (2008) 80 x 100, X2, инв. бр. 328
Takao Sano, Hiroto Kawabata / *Five trees* (2008) 75 x 110, X1, инв. бр. 347
Jerzy Różańsky, A. Znamirowskiego (2009) 65 x 73, X6/col, инв. бр. 351
Juri Jakovenko, Gdansk... Lions (2008) 92 x 150, C3, инв. бр. 313
Eugenia Timoshenko, *King Lear* (2009) 107 x 122, C3+C5+C6, инв. бр. 323
Alexandr Vlybin, *The book's ferryman* (2009) 118 x 96, Cr+C5, инв. бр. 367
Ürmös Péter, 2008 Year of Rat and Olympic Games, XXXII FISAE Congres Beijing (2008) 105 x 140, X3, инв. бр. 398

Иван Миладиновић / Ivan Miladinović

Adam and Eve / Marvin Bolotsky (2001) 158 x 118, C7+C4
Animal Farm a Fairy Story / Benoit Junod (1996) 109 x 82, C4+C7
The Tower of Babylon / Julia Vermes (2002) 150 x 110, C7+C3
Charon / Nicola Carlone (2000) 137 x 109, C4+C3+C7
Guardian / Maja Jankovic (1996) 72 x 56, C7
Harmony / Isolde Kern (1998) 128 x 99, C3+C4+C7
Labyrinth / Luigi Bergomi (1998) 124 x 95, C3+C7
Vanitas / Karl Vissers (2001) 105 x 78, C4+C3+C7
Organ-grinder / Peter Rath (2001) 137 x 103, C4+C3+C7
Raynard The Fox / Zeljko Djurovic (1996) 86 x 71, C4+C7
Sagittarius and Lio / Pailo and Lidia Rovegno (2000) 128 x 99, C4+C3+C7
The door of the East, the gate of the West / Yasuhiko Aoki (2006) 130 x 100, C3+C7
Klaus Witte (1997) 107 x 70, C4+C3+C7
Milan Jan (1999) 133 x 109, C3+C7

Олгица Стефановић, Игић (2009) 70 x 96, CGD, инв. бр. 364

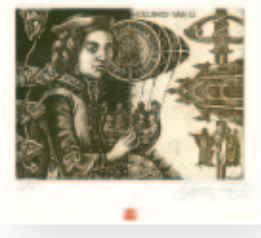
Hayk Grigoryan, Yan Li (2009) 100 x 130, C3+C6, инв. бр. 325

Eugenia Timoshenko, *King Lear* (2009) 107 x 122, C3+C5+C6, инв. бр. 323

Juri Jakovenko, Gdansk... Lions (2008) 92 x 150, C3, инв. бр. 313

Vladislav Kvartalny, Norbert Hillerbrandt / *The Lemuria Flower* (2009) 145 x 150, C3+C5+C6, инв. бр. 322

Ipsis libris (1995) 68 x 46, C4
Ipsis libris (1995) 88 x 68, C4
Ship of fools / Betina Burch (1996) 70 x 95, C3+C4

Сова / Owl

J. A. Adamson, James Ramsay Mac Donald (1928) 64 x 94, P1 (из колекције Беное Жиноа)
Biblioteka familije Rajačić
Johann Ernst Mansfeld, Марко Ђурковић Сервијски (1774) 77 x 105, C2 (фрагмент)
Dr Karoliy Messinger, 75 x 60, инв. бр. 133
Dr Radovan Zavišić, инв. бр. 158
Karlsbader Oblaten, инв. бр. 302
Боро Ликић (2002) 130 x 130, S
Vodat Cholak, Hosip Pektash (2009) 100 x 100, S1, инв. бр. 506
David Bekker, Brigitte Esche (2009) 122 x 107, C4+C7, инв. бр. 455
Teresa Myszkowska, Jerzego Kozłowskiego / Varsaviana (2008) 70 x 65, CGD
Josephus Foldes, 48 x 69 (BMS)
Papirus – Novi Sad – Jevrejska 7 (1928) 18 x 28 (BMS)**
Spiridonović No...., 30 x 40 (BMS)
Robert Zvanetti, 46 x 78 (BMS)
S. J., 45 x 65 (BMS)

Међународно Бијенале Екс либрис Панчево / The International Biennal Ex-Libris, Pančevo

Папир
Владимир Томић, Lori Christmastree (2006) 150 x 110, CRD
Veselin Damyanov-Ves, Dimitar Karatonev (2006) 100 x 130, X1
Veselin Damyanov-Ves, Ljupčo Panevski (2006) 100 x 120, X1
Milivoje Novković, *Istorijski arhiv Pančevo, Ex-libris, Papir* (2006) 105 x 105, CGD
Mikhail Bardzyka, *Paper* (2006) 150 x 110, komb. teh.
Ürmös Péter, *In memoriam Kovács József*, 125 x 65, X3
Nazir Ahmed, *Image of Creator I* (2006) 145 x 95, C3
Zdravko Velovan, *Remington I* (2006) 150 x 120, X3
Chikahide Saeki, *Orizuru II* (2006) 110 x 100, C7+C3
Mautizio Schwarzman, *Papermaking* (2006) 150 x 99, X3
Juliusz Batura, Milorad Pavič (2006) 112 x 50, X6
Frey-Witkowski Leszek Piotr, Eržbieta Skrobata (2006) 105 x 75, R7
Danylis Yaroslav, *Living* (2003) 110 x 75, C3+C4+C5
Alex Radulescu, Zoran Skoko (2006) 110 x 73, CAD
Milan Jakšić, *100 rubalja* (2006) 140 x 65, C4
Derek Muchael Besant, *100 sheets* (2006) 80 x 80, S1

Светионик:
Ристо Антуновић, *Стање II* (2008) 95 x 138, C3+C5
JerzyRóžański, I. B. Kasztelanica (2008) 72 x 50, X6+C3/col
Rene Mundo, *Faro I* (2008) 75 x 115, C8
Ана Милосављевић, *Ужарено око светионика* (2008) 78 x 110, C5
Gyöngyi Károly-Zöld, Guard (2008) 97 x 130, T
Владимир Томић, Naomi+Nick (2008) 100 x 150, CRD
Јован Арсеновић, *Светионик I* (2008) 100 x 150, X1
Милица Бјелановић, *Светионик* (2008) 78 x 128, C5
Соња Ардан, *Месец & светионик* (2008) 50 x 83, C3+C5

** У загради је скраћеница која упућује да предмет припада Библиотеци Матице српске. Остале скраћенице које упућују на припадништво појединим институцијама дате су на крају каталога.

Vodat Cholak, Hosip Pektash (2009) 100 x 100, S1, инв. бр. 506

David Bekker, Brigitte Esche (2009) 122 x 107, C4+C7, инв. бр. 455

Josephus Foldes, 48 x 69 (BMS)

Zdravko Velovan, *Remington I* (2006) 150 x 120, X3

Ferenc Jorga, *Duna Delta* (2010) 70 x 65, X3

Велимир Матејић, A. D. V. Matejić (2008) 140 x 100, X3
Alberto Tognola, *Lighthouse* (2008) 80 x 120, C5
Пламенко Ченгић, *Наиуштени свјетионик* (2008) 40 x 65, C4
Liliana Esteban, *The Map* (2008) 105 x 80, C3
Pete Clarke, *Possible meanings* (2008) 130 x 100, C+T
Чедомир Кесић, *Svetionik* (2008) 120 x 100, X3

Дунав:
Fedail Yilmaz, *Danube* (2010) 100 x 120, C3
Kiko Ohno, *River* (2010) 200 x 150, C2
Sergey Hrapov, *Attraction* (2009) 100 x 130, C3+C5+C7
FrédéricKuhlmann, *Le beau Danube No 1* (2010) 75 x 90, C3+C5
Ferenc Jorga, *Duna Delta* (2010) 70 x 65, X3
Ana Vivoda, *Dunav* (2010) 50 x40, C4
Chikahide Saeki, *Danube 1* (2010) C4+C7
Горица Милетић-Омчикус, *Dunav* (2010) 110 x 90, C
Тијана Којић, *Dunav* (2010) 120 x 50, C4
Мирјана Суботин-Николић, *Dunav II* (2010) 100 x150, X3
Алагић Myjo, *Dunav* (2010) 100 x 70, C5+X3
Veselin Damyanov-Ves, E. L. Petko Todorov – *Дунав* (2010) 135 x 100, X3
Pete Clarke, *River Tipe* (2010) 150 x 200, T
Emil Dobriban, *The great Mother River* (2010) 110 x 70, X3
Kiyo Wada, *Danube 2* (2010) 100 x 150, C3

Ванитас / Vanitas
Josef Sattler, Paul Bücher (1894) 105 x 69, L
Klein Árpád, 55 x 78 (BMS)
Kurt Braun, 95 x 97 (BMS)
R. Hanke, Emil Székely, 57 x 87 (BMS)
Peter Schmidt, 75 x 63, инв. бр. 161
Др Корнел Радуловић, 65 x 70, инв. бр. 132
Milesa Bikar, 65 x 71, инв. бр. 129
Josephus Földesdy, 70 x 50, инв. бр. 156
J. Klüber, 111 x 91, инв. бр. 229
Görgy Farago, 95 x 59, инв. бр. 164

Михајло Пупин / Mihajlo Pupin
Три екслибриса

Преса и технике штампе / Press and printing techniques

ВИТРИНЕ / GLASS SHOWCASES:

Просторни и лентикуларни екслибриси Растка Ћирића / Pop-up and lenticular bookplates of Rastko Ćirić:
Wouter Van Gysel (2007) 170(140) x 93, CRD, 3D
Luigi Bergomi (2004) 70 x 90(180), CRD, 3D
Agaath Van Waterschoot (2004) 80 x 132, CRD, 3D
MarvinBolotsky (2003) 72 x 95 (132 x 72), CRD, 3D
LarsStolt (1997) 108 x 120 (x 75), S/3, 3D
BenoîtJunod (1994) 122(96) x 62, S/3, 3D
KlausWitte (1995) 48 x 100(90), 3D, S, 2/1
Зоран Стаменковић (2000) 100 x 125, S/3, 3D
Library Of Exlibris Wereld Magazine (2004) 75 x 130, CRD
Library Of Exlibris Wereld Magazine (2005) 120 x 130 mm, CRD

Тијана Којић, *Dunav* (2010) 120 x 50, C4

Rene Mundo, *Faro I* (2008) 75 x 115, C8

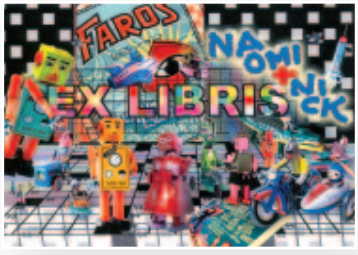

Владимир Томић, Naomi+Nick (2008) 100 x 150, CRD

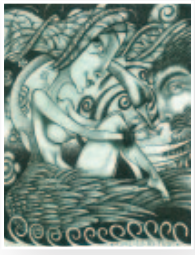
Sergey Hrapov, *Attraction* (2009) 100 x 130, C3+C5+C7

Kurt Braun, 95 x 97 (BMS)

Књиге* из Народне библиотеке Србије / Books from the National Library of Serbia**

Emile Souvestre, *Le Monde tel qu'il sera*, Paris [ca 1846].

Johann Rudolph Fäsch, August Christoph von Wackerbarth, *Kriegs-Ingenievr- und Artillerie-Lexicon*, Nürnberg 1726.

Bernard Wieman, *Von Dalmatien und sechs Küssen – Roman-Rhapsodie*, Salzburg – Lepzig 1936.

Halina Siennicka, *Uroda Jugoslawji*, Warszawa 1936.

Notice sur la Roumanie, principalement au point de vue de son économie rurale, industrielle et commerciale, Paris 1867.

Dr Mina Minovici, *Étude comparative des réformes à apporter à l'enseignement et exercice de la médecine légale en Roumanie*, Paris 1889

Herrn Pitton von Tournefort, Beschreibung einer auf königlichen Befehl unternommenen Reise nach der Levante Aus dem Französischen übersetzt**,** Nürnberg 1777

Giulio de Petra (prefazione), Edoardo Cerillo (illustrazione), *Dipinti murali di Pompei – medaglie*, Instituto d'Incoraggiamento di Napoli, esposizioni di Londra e Milano, Napoli [1892?]

Књиге из Музеја града Новог Сада / Books from Novi Sad City Museum:

Kommentar zum Deutschen Arzneibuch, Berlin 1928

Revue des deux mondes, Paris 1933.

Atlas der Alpenflora, Wien 1882

Namen Verzeichnis zu Andrees Handatlas, Leipzig 1921

E. F. Gellerts, *Moralische Vorlesungen*, Wien 1776

Zeitschrift des Allgemeinen Österreichischen Apotheker-Vereines, Wien 1893

Joannis Bapt. Horváth, *Summarium Elementorum Physicae*, Budae 1798.

*** Књиге на изложби имају двојаку улогу: на њима се налазе (супер) екслибриси или оне саме говоре о екслибрису или њему блиској теми.

Књиге и клишеи / Books and clichés:

Клише Андрушка Кароља (БМС)

Клише за екслибрис Васе Стајића (МГНС)

Душан Ј. Поповић, *Срби у Срему до 1736/7. Историја насеља и становништва*, Београд 1950.

Ladislaum Szörény, *Vindiciae Syrmienses. Seu: Descriptio Syrmii*, Posonii 1734. (инв. бр. 75)

Georg Brandes, *Menschen und Werke*. Frankfurt a/M. 1900. (инв. бр. 81)

Dr. Richard Sternfeld, *Berühmte Musiker und ihre Werke*, Berlin 1922. (инв. бр. 62)

J. F. Castelli's sämmtliche Werke, NJien 1858. (инв. бр. 76)

Жиноу у част / In Honour of Junod, Народни музеј у Београду, 1996.

World of Ex-Libris (флајер)

James P. Keenan, *American Artist of the Bookplate*, Cambridge, Massachusetts, 1996.

Cliff Parfit, Exlibris Japan – A Study of Japanese Bookplates; Tokyo 1982.

EX LIBRIS Летопис / Chronicles, 1-20, Екслибрис друштво Београд / belgrade Ex-Libris Circle, 1996–2007.

Tribel I – Međunarodni konkurs i izložba ekslibrisa. Ekslibris: Most / Bridge, Beograd: Balkankult fondacija i Ekslibris društvo Beograd, 2002.

Tribel II – Međunarodni konkurs i izložba ekslibrisa. Ex libris: Hleb / Bread, Beograd: Balkankult fondacija i Ekslibris društvo Beograd, 2007.

Tribel III – Trijenale balkanskog ekslibrisa. The Danube – Route of Culture (Ex-libris for intercultural dialogue), Beograd: Balkankult fondacija, 2011.

Treasures of Serbia 3 (april 1999)

Станојев, Богдан Т., *Војвођански екслибриси*, Нови Сад: Архив Војводине, 1999.

Miroslav Ogorelica, *Ex libris – mala stvar velike simboličke snage*, b. m., b. g.

Prvi međunarodni bijenale Ex Libris Pančevo 2006 – Papir / First International Biennial Ex Libris Pančevo 2006 – Paper, Istorijski arhiv u Pančevu, 2006.
Drugi međunarodni bijenale Ex Libris Pančevo 2008 – Svetionik / The Second International Biennial Ex Libris Pančevo 2008 – Lighthouse, Istorijski arhiv u Pančevu, 2008.
Treći međunarodni bijenale Ex Libris Pančevo 2010 – Dunav / The third International Biennial Ex Libris Pančevo 2010 – Danube, Istorijski arhiv u Pančevu, 2010.
François Rabelais...le délure verbal et l'ex-librus. Connaissance de l'Ex-Libris 8. L'ex-libris française n°192. Nancy Cedex: Association Française pour la Connaissance de l'Ex-Libris, 1994
Jugoslovenski ekslibris, Svet ekslibrisa / The World of Ex-libris, Beograd: Ekslibris društvo Beograd, 1995.
Istorijska retrospektiva I / *A historical retrospective* I. Svet ekslibrisa / The World of Ex-libris, Beograd: Ekslibris društvo Beograd, 1995.
Vlasnici ekslibrisa / Ex-libris & their owners. Svet ekslibrisa / The World of Ex-libris, Beograd: Ekslibris društvo Beograd, 1995.
Autori ekslibrisa / Ex-libris & their artists. Svet ekslibrisa / The World of Ex-libris, Beograd: Ekslibris društvo Beograd, 1995.
Екслибрис: Хиландар / Ex-libris: Hilandar, Beograd 1998.
Екслибрис: Дете / Ex-libris: the Child, Beograd 2000.
Екслибрис: Спорт (бицикл) / Ex-libris: Sports (the Bicykle), Beograd 2004.
Arpad Šalamon, *Ex librisi*, Konjice 2005.
Andrusko Károly, *Olimpia*, Senta 1971.
Andruško Karolj, *Senćanski ekslibrisi*, Senta 1969. / Andrusko Károly, *Zentai exlibrisek*, Zenta, 1969.
Zbornuk o ekslibrisu, Beograd: Ekslibris društvo Beograd – Fakultet primenjenih umetnosti – Kotur i ostali, 2007.
Eros au Ex-libris Feminin / Women Bookplates and Eros, Lausanne 2006.
Benoit Junod, *Work in / Travaux en / Werke im – dıalΘgoS. Zuev Bortnikov, Brett Costantini*, Lousanne 2006.
Prvi međunarodni konkurs Ekslibris društva Vojvodune, Novi Sad: Ekslibris društvo Vojvodine, 2009.

У ПРОСТОРУ / SPACIAL

Скулптуре / Sculptures

Игор Антић, *Објекат*, 1988, дрво, метал, 36 x 40 x 75 цм (у вл. Музеја савремене уметности Војводине, Нови Сад)
Богдан Кршић, *Библиофил*, око 2000, каменина, 35 x 30 x 45 цм (у вл. Јелене Кршић)
Борислав Шупут, *Писаћа машина*, 1987, дрво, 47 x 61 x 43 цм (у вл. аутора)
Борис Штрбенк, *Књига*, *перо*, 2005, дрво, 6 x 32 x 22,5 и 20 x 7,5 x 18 цм (у вл. Мирјане Дашић)

Инсталација / Installation
Драган Јеринић, Лидија Мустеданагић, *Конкретизована метафора*:
Сова ушара (Покрајински завод за заштиту природе)
Лобања из 8–9. века н. е. (Гомолава – Хртковци, 1978)
Књиге из библиотеке Музеја Војводине

Сувенири / Souvenirs
Разгледнице са екслибрисима изложеним у оквиру манифестације *Свет екслибриса / World of Ex-Libris* у Београду 1994.
Шпанска папска екскомуникација
Клише-сувенир

СКРАЋЕНИЦЕ / ABBREVIATIONS

Скраћенице за технике штампе / Abbreviations of the printing techniques

C – дубока штампа (суви отисак) / intaglio printing (blank)
C2 – бакрорез / burin (graver or gouge) engraving, notably on copper
C3 – бакропис / etching
C4 – сува игла / dry point
C5 – акватинта / aquatint
C6 – мека превлака / soft-ground or other ground-based etching
C7 – мецотинта / mezzotint
C8 – дубока штампа у линолеуму, пластици и др. / intaglio engraving on linoleum, plastic, etc.
X – висока штампа / relief printing (blank)
X1 – дрворез / woodcut
X2 – гравура у дрвету / wood engraving
X3 – линорез / linocut
X6 – гравура у пластици или др. штампана високом штампом / relief printing engraving of plastic or other materials
T – типографија / typography, letterpress
L – литографија / lithography
S – шаблон, пошоар / stencil, pochoir
S1 – оригинална сериграфија / original serigraphy (screenprinting)
P7 – офсет / offset
P1 – клише / line block
CAD – рад рађен у компјутеру / computer-aided design
CGD – компјутерски произведен дизајн / computer generated design
CRD – компјутерски репродукован дизајн / computer reproduced design
3D – тродимензионални, просторни / three-dimensional, pop-up

Скраћенице за институције и удружења:

БМС – Библиотека Матице српске
МГНС – Музеј града Новог Сада
НБС – Народна библиотека Србије
ЕДБ – Екслибрис друштво Београд
ЕДВ – Екслибрис друштво Војводине
УБСМ – Универзитетска библиотека „Светозар Марковић“

CIP – Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

097(100+497.11)"17/20"(083.824)

МУСТЕДАНАГИЋ, Лидија, 1964–

Прича о екслибрису = The Story of Ex-Libris / изложба и каталог Лидија Мустеданагић ; превод Милица Бојковић ; дизајн Драган Јеринић. – Нови Сад : Музеј Војводине, 2011 (Нови Сад : Панпапир). – 54 стр. : илустр. ; 21 цм

Упоредо срп. текст и енгл. превод. – Тираж 300. – Напомене и библиографске референце уз текст.

ISBN 978-86-87723-17-7

а) Екслибриси – У свету – Србија – 18–21. в. – Изложбени каталози

COBISS.SR-ID 268005895

EX CLAUS
LUC VAN DE
МУЗЕЈ ВОЈВОДИНЕ
MUSEUM OF VOJVODINA